

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**FREKVENCE A FUNKCE JEDNOTLIVÝCH TYPŮ ADVERBIALE
V SOUČASNÝCH ANALYTICKÝCH PUBLICISTICKÝCH ŽÁNRECH**
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Renata Sokolová

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor Čj-Ov

Vedoucí práce: PhDr. Jana Vaňková

Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 30. dubna 2013

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji PhDr. Janě Vaňkové za skvělé vedení a cenné odborné rady.

OBSAH

1 ÚVOD	2
2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	3
2.1 PROBLÉMY TERMINOLOGICKÉ	3
2.2 VYMEZENÍ PUBLICISTICKÉHO STYLU	4
2.2.1 Jazyková stránka publicistických projevů	5
2.2.2 Stylové normy	10
2.2.3 Funkční styl publicistický a jeho vnitřní diference	11
2.3 ADVERBIALE	14
2.3.1 Příslovečná určení místa (Adverbiale loci)	16
2.3.2 Příslovečná určení času (Adverbiale temporis)	17
2.3.3 Příslovečná určení způsobová (Adverbiale modi)	20
2.3.4 Příslovečné určení příčinná (Adverbiale causae)	24
3 METODY PRÁCE	28
4 VLASTNÍ ANALÝZA	29
4.1 KRITÉRIA ZKOUMÁNÍ	29
4.2 DOKLADOVÝ MATERIÁL – KOMENTÁŘE	29
4.2.1 Alena Slezáková	30
4.2.2 Jana Bendová	40
4.2.3 Martin Komárek	48
4.2.4 Karel Steigerwald	54
5 ZÁVĚR	60
CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ	65
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	66
PŘÍLOHA 1	I
PŘÍLOHA 2	II
PŘÍLOHA 3	III

1 ÚVOD

Cílem diplomové práce je charakterizovat frekvenci a funkce jednotlivých typů adverbialie v současných analytických publicistických žánrech. Na základě studia odborné literatury vztahující se k dané problematice a na základě jednotlivých kritérií zkoumání byl excerpován dokladový materiál. V práci se zaměřujeme na publicistický funkční styl. Pro analýzu jednotlivých adverbialie jsme zvolili celkem 80 článků z deníku Mladá fronta DNES. Výsledky analýzy funkce a frekvence sledovaného jevu jsou popsány, utříděny a znázorněny v grafu.

Zaměřujeme se na texty publicistické, věnujeme pozornost zejména publicistickým žánrům analytickým, které patří v současné době k velmi rozšířeným. Publicistika je často chápána jako žurnalistická nebo spisovatelská činnost v hromadných sdělovacích prostředcích, jež slouží k předávání informací o aktuálních otázkách, případně je komentuje. Zaměřujeme se na tento žánr i vzhledem k jeho funkci, tj. přesvědčovací, ovlivňovací aj. Navíc texty komentářů zahrnují celou řadu jazykových prostředků, které lze charakterizovat jako prostředky aktualizované, tedy podléhající dynamice vývoje. Také v oblasti syntaktických prostředků lze tyto tendence sledovat. Publicistické texty současně výrazně ovlivňují pohled čtenáře na danou věc/jev a vnímání dané problematiky, ale i kulturu jazykového projevu. Domníváme se, že i v oblasti vyjadřování adverbialie je možno zachytit jisté vývojové tendence a popsat charakteristickou situaci pro daný jev.

Těžištěm práce je praktická část věnující se analýze jazykového materiálu na základě daných kritérií. Sledujeme principy vyjadřování různých typů příslovečných určení v analytickém publicistickém žánru, a to konkrétně v útvaru komentáře. Předmětem zkoumání jsou texty deníku Mladá fronta DNES, jež vychází od roku 1990 a patří k jednomu z nejprodávanějších deníků u nás. Denně je prodáno průměrně 258 tisíc výtisků a podle výzkumu Media Projekt čte MF DNES 1,07 milionu lidí. Mezi čtenáři MF DNES je více ekonomicky aktivních lidí, lidí s maturitou nebo vysokoškolským vzděláním a lidí s příjmy nad 15 000 Kč čistého měsíčního příjmu. A právě z důvodu širokého záběru čtenářů jsme pro náš výzkum zvolili tento deník.

Analýze výskytu sledovaného jevu podrobuje komentáře čtyř známých autorů: *Jany Bendové, Aleny Slezákové, Karla Steigerwalda a Martina Komárka*. V závěrečné části diplomové práce vyhodnocujeme excerpovaný materiál a komparujeme výsledky zkoumání.

2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

2.1 PROBLÉMY TERMINOLOGICKÉ

Publicistický styl je v současné stylistice řazen k základním normovaným funkčním stylům češtiny. Z hlediska jeho vývoje a z hlediska jeho pojetí tomu však nebylo takto vždy. Publicistický funkční styl byl v české jazykovědě popsán a definitivně vymezen jako samostatný funkční normovaný styl asi v 50. letech 20. století. Od poloviny 20. století se sféra publicistických komunikátů plně vyčlenila jako osobitá komunikační sféra. Od té doby považujeme publicistický styl za jeden ze základních, v současné době dokonce primárních, funkčních stylů. Vytváření definice normovaného publicistického stylu jako samostatného funkčního stylu je však spojeno s řadou problémů. Jde o základní pojmy a jejich vymezení, pojmy jako publicistika, publicistický styl a žurnalistika.

Pojem žurnalistika je pojem mnohoznačný. Můžeme ji vymežit jako činnost v hromadných sdělovacích prostředcích, zejména v časopisech, novinách, televizi, rozhlase, na internetu apod., nebo jako obor zabývající se novinářstvím. V jiném případě se pojmem žurnalistika rozumí denní tisk, noviny. Publicistika je ovšem často chápána také jako žurnalistická nebo spisovatelská činnost v hromadných sdělovacích prostředcích sloužící k předávání informací o aktuálních otázkách a komentující je. Výrazem publicistika lze pojmenovat rovněž souhrn časopisů, a to včetně osob, které je píší, redigují apod.

V české stylistické terminologii se pro činnost hromadných sdělovacích prostředků a rovněž pro sféru příslušných textů užívá pojmenování jak žurnalistika, tak publicistika. Někdy se oba termíny ztotožňovaly a s určitými výhradami byly považovány za synonymní. Jindy žurnalistika představuje souborný název pro zpravodajství, které slouží k informování, a rovněž pro publicistiku, jež hodnotí, posuzuje, přesvědčuje. Publicistika se vymezuje jako součást žurnalistiky s funkcí přesvědčovací, hodnotící a získávací. Žurnalistika se tak pojímá jako synonymní pojmenování k novinářství.¹

Z uvedeného plyne, že jak nadřazené označení žurnalistika, tak také zpravodajství a publicistika představují především veřejnou činnost spojenou s mezilidskou mediální komunikací, při níž dochází k informování o aktuálních společenských a politických událostech a k jejich komentování. Žurnalistická sféra komunikace je stylově

---

¹ Čechová, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha 2008, s. 244

mnohotvárná. Pro žurnalistiku se vyvinul specifický objektivní vyjadřovací styl – styl publicistický.²

2.2 VYMEZENÍ PUBLICISTICKÉHO STYLU

Publicistiku charakterizujeme jako mezilidskou komunikaci, která nás informuje o aktuálních společenských a politických událostech a která je rovněž komentuje. A právě pro tuto sféru a jí odpovídající oficiální komunikaci se vyvinul specifický objektivní styl – **styl publicistický**.

Publicistický styl jako jeden z funkčních stylů současné češtiny představuje zobecněné a nadřazené označení pro stylové ztvárnění všech žurnalistických textů. Jedná se o živý a dynamický styl, který reaguje na společenské poměry, na změny, na vývoj politického, společenského nebo kulturního života. Jeho úkolem je zprostředkovávat nové, čerstvé, aktuální informace ze všech oblastí společenského života, jak z domova, tak ze zahraničí, a to co nejrychleji a nejdůležitěji. Sdělované informace by měly být seriózní, pravdivé, objektivní a především srozumitelné, neboť způsob, jakým je informace v médiích reprezentována, ovlivňuje pohled široké veřejnosti na danou věc. S tím souvisí funkce publicistického funkčního stylu. Jelikož se jedná o styl komplexní, vedle primární funkce informativní plní ještě funkci komunikační, zejména útvary informačně analytické, dále funkci přesvědčovací neboli persvazivní, agitační aj., v krajním případě až funkci manipulační.

Je důležité rovněž zmínit, že napříč stylovou sférou publicistickou jde ještě diference vyplývající z obsahu sdělovaného, to znamená, že se od sebe výrazně liší např. publicistika politická od publicistiky sportovní nebo publicistiky s tématy ekonomickými či společenskými, a diference vyplývající z dichotomie formy. Existuje publicistický styl textů psaných, lze jej také označit jako styl novinářský či žurnalistický, a styl projevů mluvených reprezentovaných pořady vysílanými televizí, rádiem. V obou případech jde o texty většinou připravené, s přímým i nepřímým kontaktem s adresátem, monologické i dialogické.

V naší práci chápeme pojem publicistický styl jako jeden z funkčních stylů. Pojem publicistika má ještě jiný význam ve smyslu užším – jako protiklad ke zpravodajství.

---

² Čechová, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha 2008, s. 244

Při vymezení a charakteristice publicistického stylu jako jednoho ze stylů objektivních přistupujeme k publicistickým textům na obecnější úrovni a od úvarové a tematické vnitřní diferenciaci abstrahujeme.³ Při nejvyšší míře zobecnění představuje publicistický styl nadřazený pojem pro tyto dílčí funkční styly: 1. zpravodajský styl, 2. publicistický styl v užším smyslu neboli analytický styl a 3. publicistický styl beletristický.

2.2.1 JAZYKOVÁ STRÁNKA PUBLICISTICKÝCH PROJEVŮ

Stěžejní úkoly žurnalistiky a publicistiky spjaté s jejími základními funkcemi, persvazivní, získávací a přesvědčovací, ovlivňují výběr jazykových prostředků a jejich užití. Současně je třeba si uvědomit, že publicistický text mluvený i psaný vždy vzniká a vzniká poměrně rychle a často i s minimální možnou přípravou. Novinový článek se na stránkách denního tisku objeví již následující den, televizní zprávy týž večer, mluvená sportovní reportáž souběžně s utkáním, psaná zpravodajství o něm v co nejkratší době po jeho skončení. Přitom si musí udržet žurnalistika, zvl. zpravodajská, dobrou úroveň nejen obsahovou, ale i formální.⁴

Příznačné pro styl publicistický je těsné sepětí celé stylové oblasti s dobou, a to v daleko větší míře, než k němu dochází u jiných funkčních stylů. Dobové zakotvení projevu se netýká jen obsahu, ale i výrazu. Většina jazykových prostředků se jeví vzhledem k dané době sice relativně pevná, stabilní, ale s vývojem společenského dění také dobově proměnná. Tyto osobité výrazové prostředky publicistické stylové vrstvy nazýváme publicismy. Z hlediska struktury pojmenování představují pojmenování jednoslovná (*tunelovat, masmédiu*) i víceslovná (*politické spektrum, časový horizont*); patří k nim také ustalující se nebo už ustálené frazémy (*praní špinavých peněz*). Užívaná stylová vrstva prostředků publicistického stylu představuje vzhledem k různým aspektům (jimiž jsou např. spisovnost a nespisovnost, frekvence užití výrazu, jeho dobový výskyt aj.) vrstvu veskrze nehomogenní.⁵ Publicistický styl a jeho projevy jsou založeny na spisovném jazyce, ovšem specifický rys dotvářejí i prostředky nespisovné.

Při stylizaci publicistických textů se jako výrazný princip uplatňuje tzv. automatizace a aktualizace výrazů. V prvním případě se skupina jazykových prostředků

³ Čechová, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha 2008, s. 245 – 246

⁴ Čechová, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha 2008, s. 249

⁵ Čechová, M. a kol. *Stylistika současné češtiny*. Praha 1997, s. 180

užívaných v publicistické sféře jeví jako relativně stálá, neměnná. V obecné rovině jsou automatizované výrazy vnímány jako běžné, očekávané, nevzbuzující pozornost. Jde o ustálené a stereotypně se opakující konstrukce a obraty, po nichž žurnalisté v určitých situacích sahají téměř mechanicky. Ve druhém případě lze sledovat obměňování stabilizovaných výrazových prostředků. V důsledku závislosti komunikace na politickém, společenském či ekonomickém aj. dění formuje publicista postoj vnímatele. Proto užívané prostředky mění, aktualizuje. Pomocí aktualizovaných výrazů získává produktor publicistického textu navíc čtenářovu pozornost, vytvářením nových obrazných vyjádření dociluje komplexních zobrazení skutečnosti objektivní reality a svou novostí působí na adresáta výrazněji. K nejdůležitějším aktualizacím prostředků patří vytváření nových obrazných vyjádření, práce s frazeologismy, atribut shodný implicitní aj.

Z publicistické stylové vrstvy jsou osobité tyto výrazové prostředky:

2.2.1.1 Obrazná vyjádření

Obrazy objevující se v textech publicistického stylu jsou v podstatě založeny na využití konotovaných významů, na určitém typu přenášení výrazů do sémanticky jiného okolí s podobnou myšlenkou, vlastností, s podobnými jevy a ději, na metaforičnosti v celé šíři. Obrazná vyjádření metaforické povahy, k nimž v nejširším pojetí lze vedle tradičně chápaných metafor zařadit také přirovnání, metonymii, synekdochu, personifikaci aj., plní v publicistickém projevu nejen svou funkci informativní, ale poutají čtenářskou pozornost a dodávají jazykovému projevu živosti a naléhavosti. Jimi obohacené sdělení pak bývá emocionálnější, procítěnější. Užitím obrazného vyjádření nedochází jen k pouhému konstatování sdělovaného, ale právě prostřednictvím obrazů jsou odhaleny i projevy kladného nebo záporného vztahu autora k obsahu sdělení a projev nabývá větší působivosti.⁶ Příkladem může být např.: *softwarové pirátství, startuje smršť lednových slev, šňůry aut před ospalou celnicí zmizely, gejzír nápadů a myšlenek* aj. Častá jsou i prostá přirovnání, např. *hlasovali jako spráskaní psi*.

Aktualizace opět podléhá při častém opakování postupně automatizaci. Výsledkem probíhajícího procesu jsou obrazná vyjádření vžitá a opakující se, neboť si je znovu vynucuje opakující se komunikační situace.

---

⁶ Čechová, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha 2008, s. 251

2.2.1.2 Módní výrazy a výrazy odrážející dobu vzniku

Zpravodajský styl jako informační část žurnalistiky je zaměřen na aktuální zpravodajství. Ve slovní zásobě publicistiky nacházíme mnoho pojmenovávacích jednotek odrážejících dobu. Jde nejčastěji o jednoslovná nebo víceslovná pojmenování, popř. o ustálená spojení užívaná s velkou frekvencí v politice, ekonomice, kultuře, ve sféře obchodní, finanční, státoprávní, diplomatické aj. V uvedených oblastech jsou tyto výrazy součástí příslušné terminologie a s informacemi o dané oblasti se přenášejí do publicistiky, např. *podílové fondy, trh práce, reforma veřejných financí, sociální jistoty* aj. Některé výrazy a sousloví mohou také přímo vznikat v publicistické sféře: *společenská objednávka, upevnění jistot, hospodářský zázrak* apod. Tyto výrazy a uvedená slovní spojení jsou vždy poplatné době vzniku a v daném období se jich užívá téměř mechanicky, sahá se po nich jako po prostředcích v dané době stálých, neměnných.⁷

2.2.1.3 Frazémy a jejich modifikace

Frazeologické obraty, k nimž lze v širším pojetí také zařadit rčení, úsloví, přísloví a pořekadla, jsou rovněž součástí výstavby publicistických textů a mají svůj původ převážně v lidové frazeologii. Do publicistiky psané i mluvené pronikají vlivem hovorových projevů.

Nejrozšířenějším typem se jeví frazémy lidové a kolokviální, tj. ty, které jsou vlastní spontánní běžně mluvené komunikaci, např. *být trnem v oku, táhnout za jeden provaz, velká ryba nebo nechat si otevřená zadní vrátka*. Kolokviální ráz vnášejí do stylu např. spojení: *být jako ze škatulky, mít na kahánku, mlet svou* apod. Častá jsou ustálená obrazná pojmenování typu: *husarský kousek, olympijské zlato, tvrdý oříšek, černá díra* ad. Nově se ustálilo spojení s konkrétním významem, např. *heparinový vrah a lesní vrah*.⁸

Ve stylu publicistickém nelze opomenout ani výskyt sportovních frazémů. Setkáváme se s nimi nejen v textech mluveného a psaného sportovního zpravodajství a v článcích, reportážích, komentářích se sportovní tematikou, např. frazémy *proměnit šanci, domácí půda, ladit formu, ztratit šanci* atd., ale sledujeme také jejich pronikání i do

⁷ Čechová, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha 2008, s. 253

⁸ Čechová, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha 2008, s. 254 – 255

komunikátů „nesportovních“. Objevují se ve stylu ekonomického, společenského a politického zpravodajství, kde plní výraznou funkci aktualizační nebo intenzifikační.⁹

2.2.1.4 Výrazy zobecňující sdělení

Proti obecné tendenci publicistiky informovat věcně a výstižně, tj. uvádět konkrétní činitele děje a přesná fakta, se na druhé straně objevuje přímo záměrná a vědomá tendence protichůdná – vyjádření neurčité, povšechné, popř. obecné, shrnující. Jde o zneurčitění propozice (Chloupek, 1987, 1986). Patří sem spojení s výrazy *zdroje, síly, živly, masy, veřejnost, fórum* apod.¹⁰

Důvody k užití mohou být různé. Buď autor projevu není o skutečnosti podrobně informován a konkrétní údaje nezná, nebo se vědomě snaží zachovávat určité zásady diplomacie, podrobnější fakta neuvádí a tam, kde bychom očekávali konkretizaci činitele děje, je shrnující výraz s významem širokým, obecným. Často užívaná zneurčitění propozice, vyskytující se v obdobných a opakujících se situacích zcela stereotypně, nabývají charakteru fráze. Mezi ostatními výrazovými prostředky publicistiky se jeví při snaze o podání rychlé informace jako typické jazykové prostředky automatizované.¹¹

2.2.1.5 Specificky shodný atribut

Jako výrazný syntaktický prostředek stylové aktivizace a aktualizace se v projevech publicistického stylu uplatňuje shodný atribut, např. vyjádření typu *kariérní žebříček* nebo *daňová zátěž*. Jelikož úkolem žurnalistiky je v co nejkratší době zprostředkovat určitý sled informací, dává mu produktor publicistického textu přednost pro jeho jednoduchost, stručnost a přímost. Přestože atribut shodný vyjadřuje skutečnost nepřímou, zastřeně, skrytě, čtenáři je okamžitě jasné, oč jde, např. *šestigólový Litvínov, olympijské Sydney, mladá móda* ad.

2.2.1.6 Parenthese specificky publicistické a intertextovost

S rozmanitými parentezemi se běžně setkáváme ve všech funkčních stylech. Přesto existují takové, které lze označit za specificky publicistické. Patří k nim parenthese

⁹ Čechová, M. a kol. *Stylistika současné češtiny*. Praha 1997, s. 185

¹⁰ Chloupek, J. a kol. *Stylistika češtiny*. Praha 1991, s. 210 – 211

¹¹ Chloupek, J. a kol. *Stylistika češtiny*. Praha 1991, s. 211

vyjadřující postoj jiných. Buď adresátovi připomínají obecné, veřejné mínění, např. *jak se říká, jak známo* aj., nebo se dovolávají svědectví jiného pramene, a to konkrétního. K tomu typu patří *jak* (někdo, něco) *řekl, jak* (někdo) *napsal, jak to uvedl* (někdo) apod.¹²

Tyto prostředky vnášejí do stylu publicistických projevů bezprostřednost sdělení, naléhavost argumentu, závažnost agitace, projev ožívují, a proto se jeví jako prostředek stylové aktivizace. Ta bývá navíc zvýrazněna tím, v jakém rozsahu a s jakou naléhavostí se zároveň v parentezích objevuje také kladný nebo záporný postoj autora; např. *Právě proto, že zvyk je leckdy skutečně železnou košilí, jak správně říkáme, najdou se lidé, kteří...*¹³

2.2.1.7 Specifické užití jiných jazykových prostředků

Kromě těchto výše uvedených jazykových prostředků, které charakterizují výrazový materiál současné publicistiky, jsou pro některou její dílčí sféru a pro některé útvary typické ještě jiné jazykové prostředky, např. **vytýkací opis**, který je charakteristický zejména pro sportovní zpravodajství (*byl to výborný hokej, který odvedli domácí*); **konstrukce s nepůvodními předložkami** a s výrazy předložkové povahy sloužící především jako prostředek kondenzace textu a zajištění sevřené syntaktické stavby (nejčastěji výrazy typu *u příležitosti, s pomocí, v rámci, v zájmu, v duchu*).

Získávací a uvědomovací funkci ve stylu publicistickém podporují také **prostředky signalizující kontakt s adresátem**. Patří k nim užívané imperativy, a to nejčastěji pro 1. os. pl., zřídka i pro 2. os. pl., např. *mějme daleko vyšší nároky na kvalitu, zabraňme velkým ztrátám, posuďte sami nově přijatá opatření* apod. Tutéž funkci plní užívané věty tázací, zvolací a přací, zvl. řečnické otázky a např. titulky.¹⁴

V publicistice, zejména ve sféře mluvených projevů, je nápadný i výskyt tzv. **nepřavých vět vedlejších** majících často formu příslovečných vět účelových, např. *Viktoria vyválčila bod, aby ho vzápětí ztratila*. V situacích, kdy je výpověď sémanticky nasycena spoustou údajů, dochází k hromadění přenášených informací. Jedná se o **hromadění genitivních vazeb**, které vznikají lineárním řazením termínů a terminologizovaných sousloví, např. *účastníci londýnského zasedání pracovní komise světového kongresu mírových sil jednali o ...* atd. Někdy se ovšem užívají nevhodně a mohou tak způsobit špatnou srozumitelnost sdělení, např. *„V popředí zájmu byly otázky*

¹² Chloupek, J. a kol. *Stylistika češtiny*. Praha 1991, s. 212

¹³ Čechová, M. a kol. *Stylistika současné češtiny*. Praha 1997, s. 188

¹⁴ Čechová, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha 2008, s. 260

splnění úkolů ve sféře problematiky ochrany životního prostředí.“. Informační a persvazivní působení žurnalistických textů podtrhuje záměrné uplatnění výrazů **emocionálních, expresivních** (*sekýrovat, stočit řeč, klábosit, ...*). Dalšími jazykovými prostředky užívanými při výstavbě publicistických textů mohou být **vsuvky, věty konfrontační, přítomnost zřetelových vět** atd.

2.2.1.8 Přejatá slova

Přejatá slova jsou odrazem doby, odrazem ekonomických i politických tendencí a měnících se společenských poměrů v souvislosti s rozvojem mezinárodních kontaktů. Narůstají také s rozvojem vědy a jejím uplatňováním ve společnosti, s nastoupením nových technologií, elektronických médií a s rozvojem multimediální komunikace. Přemíra přejatých slov není jen záležitostí odborného vyjadřování, ale jejich užívání je pro současnou publicistickou komunikaci zvláště charakteristické.¹⁵

Cizí slova pronikají do publicistiky z různých oborů, zvl. ekonomiky, počítačové aj. techniky, ze sféry obchodování apod., např.: *marketing, multimediální, deficit, globalizace, holding, image, billboard, software, flexibilita, teenager, talk show, fun club, webmaster* atd. Nové přejímky zachycuje i sportovní publicistika, zvl. při orientaci na nové sporty, např. *nordic walking, paintball, squash, bowling* aj. Současně s užíváním dochází často k počešťování jejich podoby, např. *byznys, lídr* apod.¹⁶

Jedním z nejvýraznějších prostředků v oblasti přejatých slov jsou kompozita typu *europoslanec, bionafta* aj. První skupinu tvoří kompozita spojená významově se vstupem do Evropské unie (např. *eurotrh, euroregion* aj.). V poslední době se ve vztahu k vývoji objevují kompozita typu *eurooptimista, eurohujer* aj. jdoucí do roviny aktualizací vyjádření. Druhou skupinu tvoří kompozita související s postupnou ochranou životního prostředí a trendem zdravého životního stylu, složeniny typu *biopalivo, biopotraviny, biokosmetika* apod. stojící v popředí zájmu občanů a spotřebitelů.

2.2.2 STYLOVÉ NORMY

Publicistická komunikace jako veřejná (oficiální) komunikace bývá realizována spisovným jazykem. Stylové normy uvnitř stylové sféry publicistické nejsou jednotné, ale

---

¹⁵ Čechová, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha 2008, s. 262

¹⁶ *tamtéž*

jsou vnitřně diferencované. Jejich specifčnost plyne z odlišných žánrů a útvarů publicistiky. Jiné normy platí v útvarech zpravodajských, jiné zase v komentáři, úvodníku, v analyzujícím novinářském článku, ve fejetonu apod. Odlišnosti také plynou ze svéráznosti komunikátů publicistiky mluvené ve srovnání s publicistikou psanou. Nadto některé komunikáty se blíží stylové oblasti umělecké (fejeton, některé typy reportáže), jiné stylové oblasti odborné, zvl. popularizační. Z toho vyplývá skutečnost, že komunikant může při stylizaci publicistického textu využívat rozmanitých výrazových prostředků a to zcela protikladných. Objevují se prostředky hovorové i knižní, citově neutrální i citově zabarvené, výrazy domácí i slova přejatá, zvl. internacionalismy.¹⁷

Publicistické projevy současnosti výrazně působí na jazykové povědomí uživatelů jazyka a stávají se důležitým pramenem pro poznání normy spisovného jazyka.¹⁸

2.2.3 FUNKČNÍ STYL PUBLICISTICKÝ A JEHO VNITŘNÍ DIFERENCIACE

Publicistický styl, jak jsme již zmínili, je vnitřně stylově rozrůzněn. Zřetelně se vyhranily tyto dílčí funkční styly: zpravodajský styl, publicistický styl v užším smyslu neboli styl analytický a publicistický styl beletristický.

2.2.3.1 Zpravodajský styl

Zpravodajské texty podávají věcné informace o nových a aktuálních jevech a událostech. Vedle zpráv ze společenského, ekonomického nebo politického života přináší současně zpravodajství i informace ze sféry odborné. Základní funkcí těchto komunikátů je tedy především funkce informativní, zpravovací.

Zpravodajská sdělení jsou provázána snahou o objektivitu a o co největší rychlost v podání informací. Produktor zpravodajského textu je omezen časem, v psaných textech pak délkou zpráv. Ve formulacích se objevuje snaha o konkrétnost a přímost sdělení, často strohost a stručnost vyjádření. Je charakteristická myšlenková hutnost, nasycenost fakty, konkrétnost a pojmová srozumitelnost. Cílem je předání sumy informací. Uspořádání tématu a obsahu ve zpravodajských textech vychází z nutnosti přinést v souvislosti

---

¹⁷ Minářová, Eva. *Stylistika češtiny*. Brno 2010, s. 61

¹⁸ *tamtéž*

s tématem odpovědi na otázky: co se stalo, kdo to udělal a kdy, kde, event. stručně jak a proč, ale hlubší analýza zpráv se většinou neočekává.¹⁹

K základním zpravodajským útvarům patří: zpráva, krátká zpráva neboli noticka, rozšířená zpráva mající v novinách charakter článku a blížící se novinářskému referátu (reportu), oznámení event. inzerát, interview, komuniké a reportáž.

2.2.3.2 Publicistický styl v užším smyslu neboli styl analytický

Texty publicistické stylové sféry nejen zprostředkovávají předání informací, ale informace jsou analyzované, komentované, hodnocené. Na rozdíl od textů zpravodajského stylu, kde dominuje funkce informativní, plní texty publicistického stylu v užším smyslu celý komplex dalších funkcí, a to především persvazivní neboli přesvědčovací, dále získávací, ovlivňovací, formativní ad.

Mnohdy nejde primárně o předávání nových informací, neboť např. komentáře mohou přinášet také informace už dříve sdělené, opakované, ale nová je právě jejich analýza s argumentací a prezentace určitého postoje k nim. Publicisté se snaží dopátrat všech souvislostí, příčin, důsledků. Proto také můžeme slohové útvary publicistické stylové sféry charakterizovat jako útvary analytické a publicistický styl v užším smyslu označit za styl analytický.²⁰

Styl publicistický v užším smyslu je modifikován nejen modelovostí a automatizací vyjádření, ale výrazně převládají i prostředky stylové aktualizace, aktivizace. Právě v případě výrazového ozvláštnění komunikátu jde o záměrné formování postojů a názorů adresátů. V projevech publicistického stylu se ve větší míře než u stylu zpravodajského setkáváme s obměňováním stabilizovaných výrazových prostředků a s cílevědomým porušením modelovosti. Objevují se prostředky nové, často s nepřímým pojmenováním skutečnosti, a to ve snaze oživit komunikát nezvyklou formou a užitím pojmenování v neobvyklém kontextu. Útvary publicistického stylu v užším smyslu jsou charakterizovány právě užitím obrazného vyjádření, příznačná je metaforičnost a metonymičnost, rozmanité tropy, figury a jiné stylově aktivní výrazové prostředky. Napomáhají k realizaci funkce persvazivní a získávací, neboť obraznost vyjádření poutá

---

¹⁹ Čechová, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha 2008, s. 263

²⁰ Čechová, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha 2008, s. 266

pozornost, projev je emocionálnější, a proto působivější, obrazné vyjádření odhaluje i postoje autora k tématu a dochází k ovlivňování a přesvědčování adresátů.²¹

Působivost publicistiky často plyne z vyjádření postoje autora, který i při snaze o objektivitu může být subjektivní. Typické jsou proto formulace typu *domnívám se, že je to správné; tato rozhodnutí lze přijmout; nemyslím, že by bylo jiné řešení; ptám se, zda bude rozumné tento krok udělat*. Publicistické texty bývají výrazně ovlivněny subjektivními slovo tvornými faktory. Autor však může prezentovat také postoj jiných, tj. těch zainteresovaných, např. ve výpovědích typu *věřitelé to těžce přijmou; lidé by chtěli porovnat, kdo zaplatí víc; to jistě vyvolá nesouhlas všech nájemníků*.²²

Při výstavbě textů řadících se do publicistické stylové sféry analytické se uplatňuje slohový postup informační, který bývá současně doprovázen i postupy jinými, především výkladovým a úvahovým.

K analytickým žánrům řadíme úvodník, komentář, glosu, novinářský posudek, recenzi a kritiku, interview, případně také projev, proslov, řeč, diskuzi, besedu, dialog, debatu, polemiku, reportáž.

V naší práci se zaměřujeme na útvar komentáře náležející k analytickým žánrům. Ten je vedle útvaru zpráv pro publicistickou komunikaci nejtypičtější. Komentáře přinášejí fakta o události, o níž byla základní informace již sdělena, nebo se týkají nejaktuálnější události doby. Tu pak osvětlují, analyzují její podstatu, uvažují o ní a vyvozují závěry. Diferenciace komentářů vyplývají z dichotomie formy, stejně jako u jiných publicistických útvarů, i v tomto případě existují komentáře psané i mluvené. Kromě uváděných faktů a informací zveřejňují postoj k obsahu komunikace. Většinou jde o názory autora či o stanovisko redakce, jindy se odvolává na oficiální názory jiných. Pro komentáře je typické uvědomovací působení na adresáta a dominující funkce ovlivňovací.

Uváděná mnohostrannost publicistických útvarů a různorodost jejich výrazového materiálu svědčí o šíři této komunikační sféry.

2.2.3.3 Publicistický styl beletristický

Jde o osobitý, působivý publicistický projev, který vedle funkce informativní a ovlivňovací plní při využívání prvků uměleckého stylu také funkci estetickou. Ve srovnání s ostatními ho nejvíce charakterizuje nárůst beletrizace vyjadřování a subjektivita.

²¹ Čechová, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha 2008, s. 266-267

²² *tamtéž*

Záměrná snaha po aktualizaci formální stránky vede k ozvláštňení jazyka obrazným vyjádřením skutečnosti pomocí metafor, metonymií, synekdoch, personifikací, epitet apod. Častá bývá emocionalita výrazu, humor, alegorie a různé literární reminiscence. Do popředí vystupují individuální rysy původce projevu, který bezděčně odhaluje svůj subjektivní styl. Ke stylové vyhraněnosti přispívají autorské neologismy.²³

Beletristické útvary jsou zastoupeny typickými útvary, k nimž patří především črta, sloupek, reportáž a fejeton. Svou funkcí a některými vlastnostmi je řadíme mezi útvary publicistické, i když užitý výrazový materiál, jeho stylizace v textu a charakter kompoziční výstavby se blíží stylu umělecké literatury.

2.3 ADVERBIALE

Přísluvečné určení neboli adverbiale (zkráceně ADV) je rozvíjející větný člen, který se jako větný komponent váže především na sémantický predikát. Jde o člen dominovaný verbem finitem, tento případ je nejfrekventovanější, dále adjektivem nebo adverbiem. Z hlediska významu vyjadřuje rozmanité okolnosti nebo vztahy, např. místo (*Pracuje **venku***), čas (*Pracuje **ráno***), způsob (*Pracuje **pilně***), míru (*Pracuje **hodně***), důvod (*Pracuje **kvůli penězům***), podmínku (*Pracuje **jen za peníze***) apod., proto se na tento větný člen neptáme pádovými otázkami, nýbrž otázkami typu *kde? kdy? jak? proč? za jakým účelem? z jaké příčiny? za jaké podmínky?* apod.

Možností, jak lze vyjádřit přísluvečná určení, je hned několik. Primárně se přísluvečná určení vyjadřují pomocí příslovcí. Dále mohou být vyjádřena podstatným jménem, a to v pádě prostém (např. *pobíhat **lesem***) nebo v pádě předložkovém (např. *odvézt **do nemocnice***). V předložkovém pádě se užívá jednak předložek primárních (např. *do práce, v poledne, při jednání, ...*), jednak předložek nepůvodních neboli sekundárních (např. *Vrátím se **koncem měsíce, díky němu** jsem uspěl, **kvůli nemoci** nepřijel, ...*), které bývají prostředkem jasnějšího a konkrétnějšího vyjádření okolnostního významu. Z tohoto důvodu se užívají tam, kde jde především o přesnost vyjadřování – v publicistickém stylu. Další možností je vyjádření infinitivem, např. ***Nebýt mě, dávno** bys skončil.*

Jazykové výrazy, které se nacházejí v pozici přísluvečného určení, nazýváme **adverbiální výrazy**. Mohou to být:

---

²³ Čechová, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha 2008, s. 268

1. **adverbia** (*Doma nekouřím; Brzy se vrátím; Šíleně smutná princezna*), včetně **adverbií zájmenných** (*Šel tam; Udělej to tak; Kdy se vrátíš?*) a **číselných** (*Kolikrát jsi to přečetl?; Vidím dvojmo*);
2. **nominální fráze**, jejichž základem bývá:
  - a. **substantivum s věcným významem** nebo **zájmeno** v pádě prostém (*Vyplnil složenku psacím strojem/čímkoli*) nebo předložkovém (*Vyplnil složenku na psacím stroji*). Tyto pády nejsou řízeny vazbou, nýbrž jsou určovány významově. Proto jim říkáme pády příslovečné (sémantické);
  - b. **adjektiva** nebo **zájmena** (*Šel ke známým; Přišel s veselou; V tvém stole to není, to musíš hledat v mém*);
  - c. **vedlejší věty se vztažnými zájmeny kdo a co** (*Můžeš to napsat tím, co budeš mít po ruce*) a se **vztažnými příslovci**: *Šel (tam), kam ho nohy nesly*;
3. **vedlejší věty se spojkami a spojovacími výrazy**: *Ačkoliv jsme ho pozvali, nepřišel; Raději půjdu domů, aby mi neujela poslední tramvaj; Pochopil jsem to, teprve až když mi to vysvětlil otec*. Takové věty mohou být často nahrazeny konstrukcemi, jejichž základem je:
  - a. **dějové/stavové substantivum**: *Byl zatčen, protože kradl/pro krádež*;
  - b. **infinitiv**: *Poslali ho, aby nakoupil nanuky/nakoupit nanuky*;
  - c. **substantivum s věcným významem**: *Poslali ho, aby nakoupil nanuky/pro nanuky*.²⁴

Příslovečná určení jsou z hlediska formy vyjádření stejně jako jiné členy buď holá, rozvitá nebo několikanásobná. Adverbiale je jediný větný člen, u něhož se v tradičních gramatikách rozlišují jednotlivé typy na základě významu. Ty pomáhají určit otázky, které jsou většinou základní pomůckou při určování jednotlivých typů adverbiale. Z hlediska významu se rozlišuje například určení místa, času, způsobu a míry a určení v širokém smyslu příčinná.

²⁴ Kol. autorů: *Příruční mluvnice češtiny*. Brno 1995, str. 437 – 438

2.3.1 PŘÍSLOVEČNÁ URČENÍ MÍSTA (ADVERBIALE LOCI)

Příslovečné určení místa označuje v širokém smyslu místo, vzhledem k němuž se vztahuje obsah větného členu vyjádřeného slovesem, adjektivem nebo celé větou. Vyjadřuje se příslovečnými výrazy, příslovci a vedlejšími větami vztažnými. Z hlediska významového lze příslovečná určení místa vnitřně rozdělit na několik typů. Základní rozdíl je mezi místními určeními **statickými** a **dynamickými**. Statická určení odpovídají na otázku *kde?* V rámci dynamických určení vymezujeme ještě dva podtypy: direktivní (směrová) a nedirektivní. Direktivní odpovídají na otázku *kam?* nebo *odkud?*, nedirektivní na otázku *kudy?*

Místní určení **statická** odpovídají na otázku *kde?* Obvyklým prostředkem pro vyjádření statických ADVLoc jsou předložkové pády vyjádřené pomocí předložky primární nebo předložky sekundární (*před domem, u plotu, kolem zahrady, mezi Plzní a Stříbrem, ...*). Velmi frekventovaným prostředkem vyjádření statických určení jsou adverbia (*zde, daleko, doma, uvnitř, ...*), místní zájmenná příslovce (*tu, tam, kam, někde, všude, ...*), nebo pády prosté (*místy*) a vedlejší místní věty (***Kde se pivo vaří, tam se dobře daří***). Ty bývají vždy spojeny vztažnými příslovci místními, nikoli spojkou. Lze podotknout, že z významového hlediska je dále možné rozlišovat určení vyjadřující děj, který probíhá v rámci udaného místa (*Otec pracuje v bance*) nebo děj probíhající mimo rámec udaného místa (*Vedle domu stojí továrna*).

Místní určení **dynamická** odpovídají na otázku *kam? odkud?* (určení direktivní, tj. směrové) a *kudy?* (určení nedirektivní). **Direktivní** určení odpovídající na otázku *kam?* mohou být vyjádřena tzv. směrovými adverbii (*nahoru, dolů, ven, vzhůru, domů, ...*), místními zájmennými příslovci (*tam, jinam, sem, ...*), adverbialními pády předložkovými (*na zahradu, do školy, pod stůl, ...*) a místními větami vztažnými (***Polož to tam, kam nedosáhnou děti***). K vyjadřování typu direktivních místních určení odpovídajících na otázku *odkud?* slouží místní adverbia (*zdaleka, zblízka, zdola, shora, ...*), místní zájmenná příslovce (*odkud, odněkud, odevšad, ...*). Tato adverbiale jsou zpravidla těsněji vázána na predikát než ADVLoc statická. Jsou dominována predikáty, které ve své sémantice obsahují rys „přemístění“, tj. vyjadřují zpravidla pohyb od nějakého východiska k bodu cílovému. Pojí se tedy zpravidla s dějovými slovesy akčními, vyjadřujícími změnu lokalizace některého z participantů predikátu, častěji subjektového, nebo směrování ke

změně takového lokalizace.²⁵ I u místních určení dynamických rozlišujeme děj probíhající v rámci a mimo rámeček udaného místa.

Nedirektivní určení odpovídající na otázku *kudy?* označuje prostor, který je dějem překonáván. Z toho vyplývá, že lokalizace může probíhat pouze v rámci udaného místa. Základním výrazovým prostředkem jsou místní adverbia (*spodem, vrchem, cestou, ...*), místní zájmenná příslovce (*tudy, někudy, ...*), adverbialní pády (*lesem, přes pole, ...*) a místní věty vztažné (*Šel tudy, kudy jej nohy nesly*).

2.3.2 PŘÍSLOVEČNÁ URČENÍ ČASU (ADVERBIALE TEMPORIS)

Příslovečné určení času označuje různé časové body nebo úseky, k nimž se vztahuje obsah větného členu vyjádřeného slovesem nebo adjektivem nebo celé věty. Z hlediska významového lze rozlišovat určení, které odpovídá na otázku *kdy?* (*Ráno svítilo slunce; Když jsem ráno vstávala, svítilo slunce*), na otázku *odkdy?* (*Od rána svítilo slunce*), na otázku *dokdy?* (*Slunce svítilo až do večera*), na otázku *jak dlouho?* (*Svítilo celý den*) apod.

Vedle časového zařazení děje nebo stavu vzhledem k momentu promluvy, vyjadřovaného formami morfologické kategorie času, je totiž mnohdy potřeba určit časovou platnost obsahu věty vzhledem k určitému časovému úseku nebo bodu na časové ose minulost – přítomnost – budoucnost. Tento časový úsek se vymezuje časovými adverbii (*nyní, právě, zrovna, včera, ...*) nebo adverbialními výrazy s časovým významem (*každý den, tou dobou, pátého ledna, na jaře, v listopadu, o Vánocích, ...*). Časovým úsekem může být také nějaký děj nebo stav, jehož platnost se stává východiskem pro zařazení slovesného děje na časové ose. Na výrazové rovině mu odpovídá vedlejší věta časová, resp. jako výsledek její nominalizace substantiva dějová nebo stavová v různých adverbialních pádech. Sekundárně se může užít také substantiv s konkrétním, předmětným významem: *Až se vrátím z dovolené, rád bych se s tebou setkal/Po návratu z dovolené bych se s tebou rád setkal/Po dovolené bych se s tebou rád setkal.*²⁶

Z hlediska významového lze příslovečná určení času rozdělit na dva typy: orientující a limitující.

Určení temporálně **orientující** je časový výraz, který vymezuje časový úsek, vzhledem k němuž platí predikovaný příznak. Tato příslovečná určení v zásadě odpovídají

²⁵ *Mluvnice češtiny 3*, Praha 1987, str. 82

²⁶ Grepl, M.; Karlík, P. *Skladba spisovné češtiny*. Praha 1986, str. 288

na otázku **kdy?** Podobně jako u určení místních je možno rozlišovat dva základní typy: děj probíhající v rámci udaného časového bodu nebo úseku a děj, který probíhá mimo rámec časového bodu či úseku.

Lokalizace **v rámci časového úseku** se vyjadřuje časovými adverbii. Význam adverbii typů *ted', nyní, včera, zítra, dopoledne, ráno, napřesrok* aj. je konkretizován kontextem a situací. Dále se vyjadřuje řadou adverbialních pádů prostých a předložkových. Substantiva dějová se do nich dostávají jako důsledek nominalizace časové věty vyjadřující současnost s dějem nebo stavem věty hlavní: *Když pila kávu, kouřila/Při pití kávy kouřila/Při kávě kouřila*. Nejčastější jsou tyto adverbialní pády: **v S loc** – Běží o lexikalizované výrazy *v létě, ve dne, v noci, v lednu ...*, ale také o jména dějová a stavová: *V nemocnici je člověk velmi citlivý. Při S loc a za S gen* – Jsou časté zejména u jmen dějových a u jmen s konkrétním významem: *Řekl mi to při obědě; Seznámil jsem se s ním za války. Na S loc* – Užívá se v lexikalizovaném výrazu *na jaře*, zpravidla však u jmen dějových: *Na přednášce si to řekneme. S S instr* – Převládá u jmen dějových: *S příchodem zimy jsem stále více kašlal. Na S acc a v S acc* – Užívají se zejména v lexikalizovaných výrazech *na podzim, v pondělí, ve středu, v poledne*. U názvů svátků konkuruje někdy formě *na S acc* forma *o S loc*: *na Vánoce/o Vánocích. S acc* – Vyjadřuje zpravidla určený časový úsek, a vyžaduje proto zpřesnění atributem. Je tu možná konkurence s formou *S gen*, která je knižnější: *Přihodilo se to minulý rok/minulého roku. S instr* – Dochoval se pro vyjádření určitého časového úseku jen ve zbytcích: *Musí tu být každým okamžikem; Tou dobou býváme už v posteli*. Pro vyjádření speciálních významových odstínů, jako je počátek, střed a konec časového úseku, existuje několik adverbialních pádů s nepůvodními předložkami: *začátkem S gen; na začátku S gen; během S gen; v průběhu S gen; koncem S gen; na konci S gen; ke konci S gen; Přijedu koncem týdne*. Odstín přibližnosti v rámci časového úseku vyjadřují výrazy s nepůvodními předložkami *okolo S gen; kolem S gen; Kolem šesté hodiny ti zatelefonuji*. Stejný význam má také forma *k S dat*: *K ránu se jí ulevilo.*²⁷

Lokalizace mimo rámec časového úseku u příslovečného určení času se dále člení na dva typy: určení lokalizující po nástupu platnosti časového úseku a určení lokalizující před nástupem platnosti časového úseku.

Lokalizace **po nástupu platnosti časového úseku** se vyjadřuje adverbialními výrazy s formou *po S loc*: *Po Vánocích odjel*. Substantiva dějová se do daného

²⁷ Grepl, M.; Karlík, P. *Skladba spisovné češtiny*. Praha 1986, str. 288 – 290

adverbiálního pádu dostávají jako důsledek nominalizace vedlejší časové věty vyjadřující předčasnost před dějem věty hlavní: *Když skončila diskuse, následovala krátká přestávka/Po skončení diskuse následovala krátká přestávka*. Jako důsledek substituce může být užito také substantiv s konkrétním předmětným významem: *Přišel po Petrovi*. U výrazů s časovým významem konkuruje často formě **po** S loc forma **za** S acc: *Za rok se vrátím*. Dále je možno užít komplexních časových výrazů s formou **za** S acc + **po** S loc, resp. S acc + **po** S loc: *Za týden/Týden po Novém roce se dny začínají prodlužovat; První středu po prázdninách bych tě rád navštívil*.²⁸

Lokalizace **před nástupem platnosti časového úseku** se vyjadřuje adverbiálními pády s formou **před** S instr: *Před rokem se rozvedl*. Substantiva dějová jsou důsledkem nominalizace vedlejší věty časové vyjadřující následnost po ději věty hlavní: *Než odjedeme, musíme ještě zaplatit inkaso/Před odjezdem musíme ještě zaplatit inkaso*. Je zde možno užít také komplexních výrazů typu S acc + **před** S instr: *Několik minut před příchodem bouřky se začalo blýskat*. Adverbiální výraz s formou **k** S dat lokalizuje bezprostředně před nástupem platnosti časového úseku: *K ránu se ochladilo*.²⁹

Určení temporálně **limitující** je časový výraz, který vymezuje časový úsek, vzhledem k němuž platí predikátový příznak, ale zároveň limituje dobu jeho trvání. Tato časová určení odpovídají na otázky **jak dlouho? za jak dlouho? na jak dlouho? odkdy? po jakou dobu? dokdy? na kdy? ze kdy?**

Časové určení odpovídající na otázku **jak dlouho?** vymezuje délku trvání platnosti predikovaného příznaku. Vedle adverbii *dlouho; krátce; nedlouho...* se tu užívá hlavně adverbiálních výrazů s formou S acc: *Pracuji na tom už týden*. Základním prostředkem časového výrazu, který odpovídá na otázku **za jak dlouho?**, je adverbiální pád **za** S acc: *Udělám to za minutu*. Někdy mu konkurují formy **v** S loc a **přes** S acc: *V minutě/za minutu usnul*. Tých význam mohou vyjadřovat výrazy s nepůvodní předložkou **během** S acc; **v průběhu** S gen. Vedle adverbii *navěky, nadosmrti, nadoživotí, ...* je základní formou časového výrazu odpovídajícího na otázku **na jak dlouho? na** S acc: *Byl odsouzen na pět let*. Ve stejném významu lze užít výrazu s nepůvodní předložkou **na dobu** + S gen. Časový výraz odpovídající na otázku **odkdy?** delimituje počátek děje nebo stavu. Užívá se adverbii *odedneška, odnepaměti, odedávna* a adverbiálních výrazů s formou **od** S gen: *Znám ji už od narození*. Hovorově se tu často klade forma S instr: *Dneškem*

²⁸ Grepl, M.; Karlík, P. *Skladba spisovné češtiny*. Praha 1986, str. 290

²⁹ Grepl, M.; Karlík, P. *Skladba spisovné češtiny*. Praha 1986, str. 291

přestávám kouřit. Časový výraz, který odpovídá na otázku **po jakou dobu?**, delimituje střed trvání děje nebo stavu. Adverbiální výrazy mají formu **celý** + S acc, resp. **po celý** + S acc: *Maminka dřív prala celý den/po celý den*. V záporných větách je možný také výraz s formou **za** S acc: **Za celý den nepromluví ani slova**. Doba trvání může být delimitována také platností dvou krajních časových úseků: užívá se tu komplexních adverbiálních výrazů s formou **mezi** S instr + S instr, resp. **od** S gen + **do** S gen: *Mezi třetí a čtvrtou jsem seděl u holiče*. Časové určení odpovídající na otázku **dokdy?** delimituje konec trvání děje nebo stavu. Vedle adverbii typu *donedávna, dodnes, dosud, ...* se užívá adverbiálního pádu **do** S gen: *Až do letošního roku jsem o tom neměl ani tušení*.³⁰

Vedlejší věty příslovečné časové vyjadřují časové okolnosti stejné jako příslovečná určení času a odpovídají na stejné otázky. Postavení těchto vět není vázáno, stojí před větou hlavní nebo za ní. Bývají nejčastěji uvozeny základní časovou spojkou **když** nebo hovorovou spojkou **jak** (*Když jsem ráno vstala, uvařila jsem si kávu; Z legrace na ni pokřikoval, jak se mýjeli*).

2.3.3 PŘÍSLOVEČNÁ URČENÍ ZPŮSOBOVÁ (ADVERBIALE MODI)

Příslovečná určení způsobu označují okolnosti způsobové v širokém smyslu slova, kvalitu dějů a vlastností a odpovídají na otázku *jak?, jakým způsobem?* Označují kvalitu, která je s příznakem vnitřně spjata. Syntakticky se vztahují jednak ke slovesům (*ležet klidně*), jednak k adjektivům (*tmavě žluté sako*). U adverbii může být pouze určení míry (*velmi pěkně*). Lze je rozdělit na několik významových podtypů. Adverbiale modi je vnitřně nejkomplikovanějším a nejsložitějším druhem příslovečného určení. Nejobecnější klasifikace dělí adverbiale do dvou základních skupin: **adverbiale modi vlastního způsobu** a **adverbiale modi míry**.

2.3.3.1 Určení vlastního způsobu (ADVQual)

Vyjadřuje kvalitu dějů a vlastností. Základním prostředkem vyjádření jsou způsobová příslovce, zejména kvalifikační a hodnotící: *píše úhledně, chodí hbitě, pomalu; čistě vypraný; tmavě zelený*. Často se také vyjadřuje ustrnulými pády, nejčastěji instrumentálem (forma S instr a s S instr: *běžet klusem; jít svižným krokem; prohlašovat*

³⁰ Grepl, M.; Karlík, P. *Skladba spisovné češtiny*. Praha 1986, str. 291 – 293

něco s konečnou platností, ...), výrazy frazeologické povahy (*žil na vysoké noze*) nebo výrazy s přirovnáním (*počínal si jako mistr*).

Grepl M. a Karlík P. rozdělují možné způsoby vyjádření adverbiale modi vlastního způsobu, a to vyjádření přímo (způsobovými adverbii, zejména kvalifikačními a hodnotícími, včetně zájmených: *číst nahlas, mluvit česky* ad.), vyjádření způsobu srovnáním (na bázi podobnosti, shody či rozdílnosti: *Směješ se jako malé dítě; Udělal jsem to přesně podle tvého rozkazu; S tebou mluvil jinak než s panem učitelem*) a vyjádření způsobu uvedením následku nebo výsledku (*Ústa se jí protáhla do elipsy*).

2.3.3.2 Určení míry (ADVQuant)

K ADVQuant se řadí taková charakteristika obsahu vyjádřeného slovesem, adjektivem, zřídka i adverbium, která ho ukazuje v jeho množství nebo intenzitě, připisuje mu tedy některou z hodnot na ose „hodně – málo“.³¹ Adverbiale modi míry označuje množství, stupeň, míru, intenzitu děje nebo vlastnosti. Kromě vyjádření přesného označení počtu nebo míry (*měřím 168 cm, stojí to 259 Kč, ...*), také označují kvantitu výrazem přibližným, např. *málo, tuze, skoro...* Tento typ adverbiale bývá velmi frekventovaný především v projevech nepřipravovaných, mluvených, kde slouží jako výrazně expresivní prostředek, např. *děsně těžký, hrozně krásný* ad.

Stejně jako u adverbiale modi vlastního způsobu i u tohoto typu adverbiale Grepl M. a Karlík P. uvádějí další možnosti vyjádření míry a intenzity, a to přímo (*Trochu se opozdil*), srovnáním s něčím jiným (*Byl bílý jako sníh*) a uvedením následku či výsledku (*Křičel tak/do té míry, že ochraptěl/do ochraptění*).

Vedlejší věty způsobové vyjadřují způsob a odpovídají na otázku *jak?*, vedlejší věty měrové vyjadřují míru a odpovídají na otázku *kolik? jakou měrou? do jaké míry?* Je možné je podle obsahu sdělovaného rozdělit na přirovnávací a účinkové. Zatímco v prvním případě věty vyjadřují, čemu se děj nebo vlastnost věty hlavní podobá nebo jak se od ní naopak liší, ve větách účinkových bývá vyjádřen účinek nebo výsledek obsahu věty hlavní. Přirovnání se vyjadřuje spojkou *jak, jako* (např. ***Jak*** se do lesa volá, ***tak*** se z lesa ozývá), dále výrazy *jako by, jako kdyby, jako když, čím – tím, než, než jak, kolik – tolik* ad. Účinkové věty bývají spojovány výrazy *tak – že, takže, tak – aby; aby, než aby; až* atd.

---

³¹ *Mluvnice češtiny 3*, Praha 1987, str. 116

2.3.3.3 Adverbiale modi nástroje a prostředku

Tento typ adverbiale označuje prostředek, instrument, nástroj v nejširším slova smyslu, který umožňuje realizaci slovesného děje. V publicistickém stylu se často uplatňují adverbialní výrazy s nepůvodní předložkou (*formou státních dotací, prostřednictvím internetu, cestou dohody, pomocí medií, ...*). Frekventovaným výrazovým prostředkem jsou prostředkové věty vedlejší, které mají charakteristickou formu, nejčastěji spojka *že; tím, že* (*Urazila jsem ho **tím, že** jsem mu řekla pravdu*).

Z významového hlediska lze tento typ adverbiale rozdělit na určení nástroje, prostředku transportu, látky či materiálu. V publikaci *Skladba češtiny* uvádějí její autoři ještě další typ – určení měřítka. Určení nástroje označuje hmotné předměty, s jejichž pomocí realizujeme slovesný děj. Vyjadřuje se adverbialními výrazy a má většinou formu instrumentálu (*udělal to **pilou, dlátem**; maloval **štětcem**, ...*) nebo formu *na + Lok/na + acc* (*píšu **na počítači**; neumím hrát **na klavír***). Možné jsou i další formy vyjádření, např. *o + acc* nebo *od + Gen*. Určení látky nebo materiálu označuje různé materiály, které slouží k realizaci slovesného děje, a jsou nejčastěji vyjadřovány adverbialními výrazy v instrumentálu (*Letos jsme byt vymalovali **barvou**; Obličej si myji pouze **mýdlem**; ...*). Určení prostředku transportu označuje různé předměty, ale i živé bytosti, pomocí nichž se můžeme přemísťovat, např. *jedu **vlakem**, letím **letadlem**, v **balonu**, plavím se **lodí/na lodi**, jedu **na motorce, na koni, na kole**, ...* nebo *poslal dopis **poštou*** či forma *dokázal něco prostřednictvím něčeho/někoho*. Určení měřítka podle Grepla M. a Karlíka P. označuje něco, co slouží jako měřítko nebo indicie, podle nichž něco hodnotíme nebo klasifikujeme. Vyjadřuje se adverbialními výrazy s formou *podle + Gen* (*Úspěch pořadu určíme **podle sledovanosti***) a vedlejšími větami se základní spojkou *že* (*Příchod zimy poznáme **podle toho, že opadává listí ze stromů***).

2.3.3.4 Adverbiale modi výsledku děje

Tento typ adverbiale stojí nejčastěji u sloves, která mají ve své sémantice rys změny, označují výsledek nějakého slovesného děje (*seřadili se **do trojstupu**, změnil se v krásného **prince***). Typická jsou slovesa *proměnit se v něco, změnit se, rozpadnout* nebo slovesa s významem změny polohy: *roztáhnout, vyrůst, shromáždit* atd.

2.3.3.5 Adverbiale modi původu

Označuje východisko pro vznik nové skutečnosti. Základním prostředkem vyjádření je adverbialní výraz s formou *z* S gen: *vystavět z cihel*, *sroubit z prken*, *upéct z prášku*; s formou *od* S gen (*tváře měla od popela*; *dostala jsem dárek od sestry*). Kromě východiska označuje tento typ příslovečného určení i původ, např. něčeho zděděného. V této významové souvislosti se objevuje forma *po* S loc (*Zdědila jsem po babičce zlatý prsten*).

2.3.3.6 Adverbiale modi původce děje

Označuje původce slovesného děje stojícího v pasivních konstrukcích. Vyjadřuje se adverbialními výrazy s formou S instr a *od* S gen (*byl chválen učitelem*; *byl bit od spolužáků*).

2.3.3.7 Adverbiale modu účinku

Představuje také výsledek děje, ale takový, který vyplývá z velké nebo naopak z malé intenzity slovesného děje nebo vlastnosti (*rozedřela si ruce do krvava*, *křičel do ochraptění*, ...). Častá forma vyjádření je *do* S gen, *na* S acc, *k* S dat, *až k* S dat apod. Základem těchto vyjádření může být dějové nebo stavové substantivum nebo ustrnulé jmenné formy adjektiv. V některých případech se můžeme setkat s adverbium (*jezdí nebezpečně*; *zranil se smrtelně*). Účinkový význam může mít i infinitiv (*radost pohledět*).

2.3.3.8 Adverbiale modi průvodních okolností

Vyjadřuje různé okolnosti, které provázejí nějaký děj. Jde obvykle o okolnosti, ve kterých se během děje někdo/něco nachází. Ze sémantického hlediska má velmi blízko k doplňku (*odešel bez pozdravu*, *seděl mlčky*, *vstoupil s rukama v kapsách*, ...). Určení průvodních okolností může být vyjádřeno vedlejší větou s jednou jedinou spojkou: *Odešel, aniž by pozdravil*.

2.3.3.9 Adverbiale modi zřetele

Výskyt tohoto typu adverbiale je velmi častý, v současné publicistice patří k nejméně frekventovanějším příslovečným určení. Vyjadřuje nějaký děj nebo okolnost vzhledem k němuž/níž platí jiný děj. Na adverbiale zřetelové se můžeme zeptat pomocí otázky *vzhledem k čemu platí?* Nejčastější způsob vyjadřování určení zřetele je pomocí adverbii (*mocensky silný, politicky nekorektní, obsahově závažný, duševně nemocný ...*). Je ale možno jej vyjádřit i jinými výrazy než příslovci: *na pohled krásný, proti své ženě vypadal mohutný, na doktora píše čitelně, s podnájemníky měla potíže* atd.

Grepl M., Karlík P. ještě toto určení dělí na zřetelově vymezovací (vymezuje oblast, vzhledem k níž platí vlastnost, děj nebo stav vyjádřený členem řídicím – slovesem nebo adjektivem) a zřetelově porovnávací (vymezuje nějakou oblast, vůči níž se něco hodnotí nebo porovnává). Pro vedlejší větu zřetelovou je typická větná konstrukce „*Co se týká.../„Pokud jde o...“* a vyjadřuje, k čemu se vztahuje děj věty hlavní nebo naopak omezuje jeho platnost.

2.3.4 PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ PŘÍČINNÁ (ADVERBIALE CAUSAE)

Označují děje nebo stavy, které jsou v široce pojímaném kauzálním vztahu k přísudkovému ději nebo stavu. Kauzální vztah zde chápeme v tom smyslu, že je to kategorie lidského myšlení reflektující poznání, zkušenost nebo víru, že jeden jev (p) je obvykle doprovázen jiným jevem (q), a to tak, že jev p vyvolává jev q.³² Z toho vyplývá, že adverbiale příčinné povahy jsou téměř výhradně vyjadřována vedlejšími větami. Pokud jsou tato určení vyjádřena příslovečným výrazem nevětným, je možno ho chápat jako výsledek náhrady vedlejší věty. Nominalizacemi těchto vět pak dostáváme nevětné příslovečné výrazy s předložkami primárními, ale především sekundárními.

Příslovečná určení příčinná označují vnitřní vztahy mezi jevy, jejich příčinnou souvislost, to znamená, proč něco je nebo proč se něco děje, co jev nebo situaci vyvolalo, z čeho vyplývá, proč platí apod. Tradičně se dělí na určení vlastní příčiny, účelu, podmínky a přípustky.

---

³² Kol. autorů: *Příruční mluvnice češtiny*. Brno 1995, str. 469

2.3.4.1 Adverbiale causae vlastní příčiny (ADV_{Caus})

Všechny varianty ADV_{Caus} spočívají na základním vztahu „platnost A vyvolává platnost B“. Příčinou rozumíme to, co děj nebo stav způsobilo, čeho je děj nebo stav následkem. Odpovídá na otázku *proč? z jaké příčiny? z jakého důvodu?* se něco děje nebo stalo. Primárně se vyjadřuje vedlejšími větami příčinnými, sekundárně adverbialními výrazy s původní předložkou. Žádný z nich však neslouží výlučně k vyjádření vlastní příčiny. Typické jsou zejména výrazy s formou *pro* S acc; *na* S acc; *z* S gen; *za* S acc: *Nešel tam pro špatné počasí; Zemřel na zápal plic; Udělal to z nerozvážnosti; Děkoval mi za pomoc.*³³

Typickými spojkami pro vedlejší věty jsou spojky hypotaktické (*protože, poněvadž, když* ad.), např. *Byl zatčen, protože kradl.* Když nominalizujeme, význam příčiny směřuje směrem zpátky: *proč byl zatčen? – kvůli krádeži.*

V publicistickém stylu se hojně užívá adverbialních výrazů příčinné povahy obsahujících nepůvodní předložky: *Díky tobě jsem to dokázal; Vinou náhlých mrazů zmrzly květy jabloní; Vzhledem k svému postavení si to přece nemůžeš dovolit* atd.

2.3.4.2 Účelová adverbialia (ADV_{Fin})

Přísluvečné určení účelu nám říká, že děj, jev, vlastnost či okolnost byly způsobeny vůlí něčeho dosáhnout nebo se něčemu vyhnout apod., tzn. že se ptáme otázkami *proč? k čemu? za jakým účelem?* byla činnost vykonána. Příčina předchází před dějem hlavním, účel tedy následuje po tomto ději, význam směřuje směrem dopředu. Účel je to, čeho se má dějem (stavem) dosáhnout, k čemu je zaměřen nebo k čemu má sloužit.

Vyjadřuje se formou vedlejší věty účelové. Důsledkem její nominalizace je řada adverbialních výrazů; typické jsou zejména výrazy s původní předložkou *k* S dat; *pro* S acc; *na* S acc: *Udělal jsem jí to pro radost; Připil mu na zdraví* ad. Adverbialní výrazy s formou *proti* S dat a *před* S instr se užívají tehdy, má-li účelové určení význam nežádoucího děje/stavu: *Bojoval proti předsudkům.* Adverbialní výrazy s jinými původními předložkami jsou řidší: *Vzal ho pod ochranu; Za tebe bych život položil.* Velmi řídký je i prostý instrumentál: *Někdy u vás bývali návštěvou.* Prostředkem explicitnějšího vyjádření účelového určení jsou adverbialní výrazy s nepůvodní předložkou: *Za účelem*

³³ Grepl, M.; Karlík, P. *Skladba spisovné češtiny*. Praha 1986, str. 302 – 303

odstranění nedostatků byla přijata řada opatření; Na znamení souhlasu zvedl pravou ruku atd.³⁴

Určení účelu může být dále vyjádřeno infinitivem nebo složeným adverbialním výrazem *s cílem* + infinitiv: *Kandidoval s cílem vyhrát volby*. Formu prostého infinitivu má účelové určení po slovesech s významem pohybu nebo směřování: *Matka poslala dceru nakupovat* – proč, za jakým účelem? *Aby nakoupila...*

2.3.4.3 Podmínková adverbialie (ADVCond)

ADVCond spočívají na významovém vztahu „možná platnost B předpokládá platnost A“ („platnost B je možná, musí však platit A“). Člen A stojí v pozici ADVCond a primárně je vyjadřován vedlejší větou; nevětné vyjádření je víceméně okrajové.³⁵

Přísluvečné určení podmínky můžeme dále detailněji klasifikovat. V publikaci *Skladba češtiny* autoři uvádějí pět podtypů: určení podmínky otevřené, určení otevřené podmínky neúčinné, určení podmínky kontrafaktuální (nereálné), určení nereálné podmínky neúčinné a určení podmínky splněné. Obecně určení podmínky vyjadřuje okolnost, na které závisí splnění děje nebo stavu. Odpovídá na otázku *za jaké podmínky?*

ADVCond se nevyjadřují adverbii. Typickým prostředkem nevětného vyjádření jsou adverbialní výrazy s původní předložkou *při* S loc, *za* S gen, *bez* S gen nebo *s* S instr. Pro vedlejší věty podmínkové jsou typické spojky *jestliže*, *kdyby*, *když* a příklonná spojka *-li*. Vyjadřují okolnost, na které závisí průběh nebo uskutečnění věty hlavní. A právě tato skutečnost je podmínka.

2.3.4.4 Přípustková adverbialie (ADVConc)

Na pozadí ADVCaus a ADVCond se ADVConc jeví jako negace vztahu mezi příčinou a předpokládaným následkem. Jde o komplexní význam „platnost A vyvolává (zpravidla) platnost B; A platí (a lze očekávat platnost B, ale) B neplatí (resp. platí C, D, ...)“.³⁶

Termín přípustka ze sémantického hlediska označuje obrácenou, neúčinnou příčinu. Označuje okolnost, navzdory níž se uskuteční děj nebo stav vyjádřený

³⁴ Grepl, M.; Karlík, P. *Skladba spisovné češtiny*. Praha 1986, str. 306

³⁵ *Mluvnice češtiny 3*, Praha 1987, str. 103

³⁶ *Mluvnice češtiny 3*, Praha 1987, str. 105

přísudkovým slovesem: „očekávalo by se A, ale k překvapení ne – A“. Je to jediný větný člen, na který se nelze zeptat žádnou otázkou.

Vedlejší věty přípustkové vyjadřují přípustku, nepříznivou okolnost, která je překážkou v uskutečnění děje věty hlavní, její děj však přesto proběhne. Jedná se o jakousi negaci vlastní příčiny. Jako důsledek nominalizace těchto vedlejších vět přípustkových a substituce nabývá určení přípustky podoby různých adverbiálních výrazů. Nejtypičtější výrazy s původní předložkou jsou **přes** S acc; **proti** S dat; **při** S loc; **bez** S gen; **s** S instr, zpravidla ve spojení s částicí **i** nebo **ani** nebo zájmenem typu **všechn**: **Při vší opatrnosti si zlomil nohu**. Prostředkem jednoznačnějšího vyjádření přípustkového určení jsou adverbiální výrazy s nepůvodní předložkou: **Udělal to bez ohledu na rozhodnutí soudu; V rozporu s předpovědí počasí svítilo dnes celý den slunce**. Zejména v publicistickém stylu se s ním setkáváme v poměrně hojném zastoupení.

3 METODY PRÁCE

Materiálovým východiskem práce jsou texty komentářů deníku Mladá fronta DNES. V uvedených útvarech se zaměřujeme zejména na problematiku adverbiale (jejich funkce, frekvence atd.). Na základě přesně stanovených kritérií byly excerpovány jednotlivé typy adverbiale vyjadřované různými formami (výrazem nevětným, pádem prostým, předložkovým, výrazem větným aj.). Zásadním úkolem pro naši analýzu bylo shromáždit dostatečné množství potřebného jazykového materiálu, v našem případě článků denního tisku. Sebraný jazykový materiál byl analyzován, kvantifikován, tříděn a popsán.

Materiál byl pořízen excerpcí 80 textů. Hlavním analytickým/publicistickým útvarem, který jsme zvolili pro analýzu jednotlivých typů adverbiale, jsou texty komentářů. V práci sledujeme zejména komentáře *Jany Bendové*, redaktorky *Aleny Slezákové*, *Karla Steigerwalda* a *Martina Komárka*, kteří jsou stálými komentátory a jejichž články se objevují v deníku MF DNES pravidelně.

Při shromažďování potřebného jazykového materiálu se zaměřujeme na texty vycházející pravidelně v tištěných novinách Mladá fronta DNES. Ačkoliv se komentáře těchto autorů objevují pravidelně na internetovém portálu www.idnes.cz/komentare-glosy-nazory, a lze říci, že i v hojnějším počtu, předmětem našeho zkoumání je pouze tištěná podoba tohoto deníku.

4 VLASTNÍ ANALÝZA

V praktické části diplomové práce se zaměřujeme na vyhodnocování excerpovaného materiálu jak z hlediska kvantitativního, tak (a to především) z hlediska kvalitativního. Pro tuto práci je důležité přesné stanovení kritérií, na jejichž základě excerpujeme dokladový jazykový materiál. Po prostudování odborné literatury vztahující se k dané problematice jsme stanovili následující kritéria zkoumání: hledisko sémantické, formu vyjádření adverbálních výrazů (větné, nevětné: pád prostý, předložkový) a hledisko formální (podle četnosti zmnožení).

4.1 KRITÉRIA ZKOUMÁNÍ

Primárním hlediskem je hledisko sémantické. Při analýze jednotlivých textů se zaměřujeme na funkčně-sémantické vlastnosti příslovečných určení. Většina adverbiale má základní význam konkrétní. Těchto významů je celá řada. Sledujeme zejména význam prostorový, časový, způsobový, příčinný aj.

Příslovečné určení dále sledujeme z hlediska formy jeho vyjádření. Zaměřujeme se na příslovečné určení vyjádřené vedlejší větou (větné) a na příslovečné určení vyjádřené nevětně. V rámci druhého typu dále rozlišujeme formu nevětného výrazu: adverbiale vyjádřené pádem prostým, adverbiale vyjádřené pádem předložkovým s předložkou vlastní a adverbiale vyjádřené pádem předložkovým s předložkou nevlastní, případně adverbiale vyjádřené infinitivem. Pozornost věnujeme také příslovečnému určení vyjádřené formou adverbia, což je primární funkce příslovečného určení, a jak bude dále doloženo v praktické části diplomové práce, v současných analytických žánrech se tato forma vyjádření objevuje velmi frekventovaně.

Posledním kritériem, které jsme stanovili pro naše zkoumání, je kritérium formální. Tímto kritériem sledujeme četnost zmnožení adverbálních výrazů. Očekáváme potenciální zmnoženost těchto výrazů.

4.2 DOKLADOVÝ MATERIÁL – KOMENTÁŘE

Pro analýzu funkce a frekvence výskytu sledovaného jevu, tedy adverbiale v současných analytických publicistických žánrech, byl zvolen již zmíněný typ

publicistického útvaru – komentáře deníku Mladá fronta DNES. V práci se zaměřujeme na texty komunikátů, jejichž autory jsou stálí komentátoři deníku MF DNES.

4.2.1 ALENA SLEZÁKOVÁ

V analyzovaných textech Aleny Slezákové, redaktorky MF DNES, jsme z 20 článků excerpovali celkem 1 047 nevětných adverbial a 49 vedlejších vět příslovečných. Na základě analýzy jsme došli k závěru, že nejfrekventovanějšími typy příslovečných určení v textech Aleny Slezákové jsou příslovečná určení času (383). Ta jsou ve většině případů vyjádřena pomocí adverbí. Nejčastějším adverbem v platnosti adverbiala temporis je v člancích Aleny Slezákové výraz *později*. S tímto výrazem se setkáváme celkem v sedmnácti případech (např. *Jak se v Polsku stávalo i **později**; Sama se té funkce **později** vzdala*). Hojně frekventovaným adverbialem v komentářích je vztažné příslovce *kdy*, objevuje se celkem ve dvanácti případech (...*v době, **kdy** Michaila Gorbačova napadlo, ...; V den, **kdy** se do demonstrujících střídalo*). Dále byly zaznamenány tyto typy: *tehdy* a *záhy*, obě adverbiala celkem v sedmi případech (*Bylo mu **tehdy** osmatřicet; Protesty pražské chudiny **záhy** utichly*); v šesti případech se objevuje adverbiala *nikdy*, *nakonec*, *do dnes* a *poté* (*Prozatímní Senát **nikdy** nevznikl; **Nakonec** zahynul v noci z 9. na 10. července 2006 při výbuchu nákladního automobilu plného trhavin a munice; A čelí **do dnes**; A **poté** pokračoval k Novoměstské radnici*). V rámci příslovečných určení času vyjádřených nevětně, a to pádem prostým, se celkem v pěti případech objevuje výraz *dne* (***Dne** 9. března 1422 byl s devíti přívrženci připraven o hlavu*). Jedná se o prostý genitiv v postavení časového orientátoru, který je omezen na vyjádření konkrétního data, na vyjádření časového úseku, který je explicitně pojat jako určený/neurčený. Datum je v tomto případě konkretizací této určenosti.³⁷ S celkovým počtem čtyř příkladů jsme doložili následující příslovce v platnosti adverbiala temporis *letos*, *nyh* a *pak*, *jednou* (...*se kterou se budeme střívat i **letos**; **Nyh** už v papežských barvách; Jenže **pak** pozornost přelétavé panovnice upoutal další krasavec; **Jednou** jsi dole, **jednou** nahoře*). Další příslovečná určení vyskytující se ve stejném počtu, ve třech případech, jsou adverbiala *ted'*, *občas*, *nejprve*, *hned*, *dnes*, *tentokrát*, *posléze*, a *poprvé* (*Tak **ted'** vzpomínám; **Občas** je někdo propašoval ze zahraničí; **Nejprve** odmítal; Dva z nich zabili **hned**; A **dnes** by se náš kolega Vladimír Vlasák dožil pětadesáti let; **Tentokrát** měli*

³⁷ *Mluvnice češtiny 3*, Praha 1987, str. 90

rekordní úrodu pšenice; Muž, kterého **posléze** zastřelila; Jeho Saturnin vyšel **poprvé** v roce 1942). Se stejným počtem příkladů výskytu (dva) byla excerpce doložena adverbiale **znovu**, **někdy**, **tenkrát**, **zpočátku**, **opět**, **okamžitě** a **předtím** (*Znovu sem přijela až počátkem 90. let; Debaty se někdy vedou i o literátech; Přesto jsem tenkrát cítila cosi – ...; Byla zpočátku úspěšná; V roce 1354 se opět vydal do Říma; Věcně přesný termín se okamžitě ujal; Ale předtím si také užili svoje*). Při analýze jednotlivých textů dále zaznamenáváme adverbiale: **jindy**, **zase**, **odkdy** a **ihned**, **ještě** a **nadále**, **už**, **napřed**, **kdysi**, **původně**, **brzy**, **nedávno**, **dříve** a **naposledy** (*Kdy jindy si to uvědomit; Nakrátko město zase získal; Na otázku, odkdy platí, odpověděl, že podle jeho názoru ihned; V červnových volbách 1992 se přirozeně ještě volilo i do Federálního shromáždění; Podle mnoha názorů se bez něj mohla obejít i nadále; A teď už víme, že vítězné tažení levice pokračuje; Meirová napřed váhala; Ve Francii se kdysi vlády střídaly hodně rychle; Původně jich bylo patnáct; Tak idea přišla příliš brzy; Když jsem si nedávno na tomto místě četla vzpomínku kolegy Chuchmy na zesnulou Jindřišku Smetanovou...; Dříve byli pokládáni za národy zbavené práv; Ne naposledy vzbouření Češi sáhli k této drastické a nepřilíš elegantní formě protestu*). Tato adverbiale lokalizují predikát na časové ose ve vztahu k okamžiku promluvy. Zbylá adverbiale temporis vyjadřují konkrétní datum (chápeme je jako celek, tedy ve spojení s názvem měsíce, popř. roku, např. *I to ji vedlo 11. dubna 1974 k rezignaci na premiérský post; Kdy jindy si to uvědomit silněji než 3. září?; Adolf Hitler spáchal sebevraždu 30. dubna 1945, Joseph Goebels se ženou 1. května, říšský vůdce SS Heinrich Himmler 23. května v britském zajetí* atd.). Takovýchto příslovečných určení nacházíme v textech Aleny Slezákové celkem 52. Při excerpce jednotlivých typů adverbiale temporis, jsme doložili prostý akuzativ v rámci adverbiale temporis, jež vyjadřuje atribut přímo vyjadřující určitost/neurčitost, např. *minulé pondělí* (např. *Kolega Komárek připomněl minulé pondělí některá sporná ocenění*), *příští den* (např. *Aby se příští den dostavil na Kapitol*), *každé dva roky* (např. *Každé dva roky se třetina obměňuje*), *minulý týden* (např. *Od té první uplynulo minulý týden 40 let*) nebo *druhý den* (např. *Druhý den své odvolání odvolal*). Při podrobnější analýze lze tato označení (*minulý, každý, příští, ...*) definovat jako shodný přívlastek neboli atribut kongruentní. V naší práci však tato spojení nerozdělujeme, ale zařazujeme je do adverbiale temporis jako celek.

V rámci příslovečných určení času vyjádřených nevětně, a to pádem předložkovým s předložkou vlastní, se nejčastěji setkáváme se slovním spojením **v době**, celkem v šesti případech, např. *V době, kdy cenu přebíral, měl klid*; a ve dvou případech se

spojením **v den**, např. *Rudé právo* článek citovalo právě 17. prosince, **v den**, kdy se do demonstrujících střelelo v nedaleké Gdyni. Obě tato adverbialia temporis vyjadřují časové zarámování platnosti daných predikátů. Tato omezení ovšem nevyplývají ze sémantiky predikátu, nýbrž pramení v mimojazykové skutečnosti. Ve dvou případech jsme doložili také spojení **v létě** (*Bohužel letos v létě zemřel; Když v létě roku 1936 vypukla ve Španělsku občanská válka...*) a **v noci** (*Nakonec zahynul v noci při výbuchu nákladního automobilu plného trhavín a munice; ... v noci se své práce ujal kat*). Jelikož se další excerpovaná adverbialia vyjádřená nevětně, a to pádem předložkovým s předložkou vlastní v textech ve stejné podobě neopakují, rozdělili jsme je do skupin podle toho, se kterou předložkou se v textech objevují. Nejfrekventovanější vlastní předložkou je v textech Aleny Slezákové předložka **v/ve**. Objevuje se nejčastěji ve spojení **v roce** (celkem ve 30 případech), např. *Triumfálně se ujal vedení v roce 1956; Právně byli Slánský a jeho druzi rehabilitováni v roce 1963; Jeho Saturnin vyšel poprvé v roce 1942* atd. Podobně jako předchozí označení **minulý týden, každý den** apod., vnímáme i spojení **v roce** jako celek. Při podrobnější analýze lze označení letopočtu dále definovat jako přívlastek neshodný adjunkčního typu. V naší práci ale tato spojení opět nerozdělujeme a zařazujeme je do adverbialia temporis jako celek. Podobně vnímáme i spojení **v + název měsíce**, popř. i **roku** (např. *V říjnu byl v bitvě u Maciejowic Kościuszko poražen a zajat; V srpnu 1776 přijel do Ameriky; V březnu 1794 vyhlásil Rusku válku*). Takovýchto vyjádření se v komentářích Aleny Slezákové vyskytuje celkem deset. Další spojení s primární předložkou **v/ve** se objevují v 17 případech, např. *V pětatřicetistupňovém vedru nosil na stůl další a další mísy ledu; V předvečer Svatodušních svátků vyzval lid shromážděný na trhu pod Kapítolem, aby se příští den dostavil na Kapitol*), dále výrazy jako **v sobotu, ve dvacátých letech, ve věku** atd. Se stejným počtem příkladů výskytu jsme excerpovali výrazy s primární předložkou **po**, např. *Po rozpadu Sovětského svazu odmítli Čečenci podepsat dohodu s Ruskou federací; Po kázání onu červencovou neděli vedl procesí ke kostelu svatého Štěpána*; dále např. výrazy **po událostech, po působení, po návratu, po volbách** atd. Excerpci dále zjišťujeme, že se v poměrně hojném počtu setkáváme při analýze jednotlivých textů s primární předložkou **od** (celkem v 16 případech) a s primární předložkou **do** (ve 14 případech). Obě tyto předložky nám vymezují dobu trvání, od kdy do kdy děj probíhá/probíhal. Často se pojí s konkrétním datem, např. *Od 10. září byla první izraelskou velvyslankyní v SSSR; Ve funkci setrvala do roku 1977*. Mimo tato vyjádření se setkáváme s výrazy **od začátku, od smrti, od narození, od doby, od konference** atd.; nebo **do doby, do demonstrace, do chvíle**

aj. Při analýze jednotlivých textů dále sledujeme adverbialní výrazy s vlastní předložkou **při** (*Při čtení stenografického záznamu šlo jen o monstrózní divadlo plné ponižování*), celkem v deseti případech. Konstrukce s předložkou **za** (*typ za války, za doby, za bouře aj.*) vymezuje časový úsek vyplývající z významu řídicího slovesa („*Když jsem setrval za německé okupace ve svém ústavu, činil jsem tak v zájmu české vědy...*“), v textech současné publicistiky se objevuje v devíti dokladech. V sedmi případech se setkáváme s předložkou **před** (*Vůdce Německé pracovní fronty Robert Ley se sám zabil ještě před začátkem procesu*); v pěti s předložkou **na** (*Stalo se rovněž na Silvestra*). Vedle označení svátků a pojmenování jednotlivých dnů v roce jsme excerpovali i slovní spojení **na** + L, jež vyjadřuje ADVTemp v lexikalizovaném spojení (*Na jaře 1968 bouřící se polští studenti volali...*). Ve čtyřech případech se setkáváme s předložkou **o** (*O půlnoci ze Silvestra 1991 na Nový rok 1992 oficiálně zanikl Sovětský svaz*).

Při analýze komentářů jsme vypsali adverbiale temporis orientující vyjádřená nevětně, pádem předložkovým se sekundární předložkou, a to v těchto případech: *Počátkem listopadu pronikla Suvorovova armáda do varšavského předměstí Praga; Počátkem května 1792 se stal velitelem jedné z jejích divizí; Během událostí zahynulo 45 lidí; Během represí se zabíjelo v Elblagu; Fráňa Zemínová si během soudního líčení zachovala elementární lidskou důstojnost; Koncem února Václav povolil.*

Druhou skupinou ADVTemp jsou adverbiale temporis limitující vyjádřená nevětně. Hojně frekventovaným příslovečným určením času odpovídajícím na otázku *na jakou dobu?/za jak dlouho?* vyjádřeným pomocí adverbii, je adverbiale **dlouho**. To jsme zaznamenali celkem v šesti případech, např. *Dlouho patřil k oblíbencům královny Alžběty*. Ve dvou případech se objevuje výraz **dobu** vyjádřený pádem prostým (*Cola di Rienzo určitou dobu ovládal Řím*) a adverbium v platnosti adverbiale, výraz **nakrátko** (*Nakrátko město zase získal*). S následujícími výrazy se při analýze setkáváme pouze v jediném případě: *Ale ještě to trvalo; Tisíce jich stále zůstávaly v Polsku; Ovládal Řím necelých sedm měsíců; Tři roky bloudil Itálií; Bez toho „správného“ žila Česká republika čtyři roky; Sovětský svaz nemůže nadále nečinně přihlížet osudu bratří; Přátelství netrvalo ani dva roky.*

V rámci ADVTemp limitujících vyjádřených nevětně, pádem předložkovým s předložkou vlastní, se při analýze jednotlivých komentářů žádné ze slovních spojení v textech neopakuje. Rozdělili jsme tudíž následující adverbiale opět podle předložky, se kterou se v člancích vyskytují. Nejfrekventovanější prepozicí je předložka **po** (sedm

případů), např. *po třech dnech*; *po pěti letech*; *po dlouhá staletí* atd.; a předložka *na* (pět případů), např. *na pár týdnů*; *na šest let*; *na čtyři roky* atd. Ve dvou případech se setkáváme s primární předložkou *za*, např. *Za rok Německo ovládne jistý Adolf Hitler*.

V jednotlivých článcích redaktorky Aleny Slezákové jsme excerpcí došli k tomu, že ve 20 komentářích se v rámci adverbiale temporis objevila i zmnosenost adverbiálních výrazů. Konkrétně ve větě: *NDR funguje díky poplatníkům za tranzit ruského plynu na Západ a její fyzlové mají ještě větší pré než za Ulbrichta a Honeckera; Do rozpadu Československa a zrodu České republiky chyběly v den jejího schválení dva týdny; Krátce po Alžbětině smrti a nástupu Jakuba I. Stuarta na trůn byl zatčen za přípravu spiknutí*.

Při rozboru jednotlivých typů adverbiale jsme neopomněli ani výskyt větných adverbiale majících podobu vedlejších vět příslovečných. Jak již bylo v úvodu poznamenáno, v komentářích Aleny Slezákové bylo doloženo celkem 49 vedlejších vět. A právě vedlejších vět příslovečných časových jsme při excerpci vypsalí nejvíce, a to 29. Nejčastěji se objevují vedlejší věty spojené spojkou *když*, např. *A když vypsal nové daně, postavili se proti němu i dosavadní stoupenci/A nebyla jsem sama, když jsme se skupinkou kolegů sledovali římský obřad v Československé televizi*.

Na základě analýzy jsme dále došli k závěru, že druhým nejfrekventovanějším typem příslovečného určení v textech této redaktorky jsou příslovečná určení místa (338). V rámci ADVLoc statických se nejčastěji vyskytuje vztažné příslovce *kde*, celkem v sedmi případech, např. *Další postříleli na letišti, kde je německá policie pod dohledem několika politiků hodlala osvobodit*. U příslovečných určení místa odpovídajících na otázku *kde?* vyjádřených pádem předložkovým s předložkou vlastní se v textech téměř neobjevuje opakování stejných adverbiálních výrazů. Většinou se opakuje stejný výraz adverbiální povahy v rámci jednoho článku, např. *ve Stockholmu, u kostela, ve volbách, v Gdyni, v Polsku, v Indii, v Jaltě* ad., a to ve dvou, maximálně ve třech případech. Výjimkou jsou výrazy *ve městě, na internetu, v čele, v dějinách* a adverbiale zastoupena zájmeny *v níž* a *v němž*. Tato slovní spojení se v textech objevují dvakrát, popř. třikrát, ale pokaždé v jiném článku, např. *Na internetu se najde řada obdobných případů; Pokud někdo nezná jména, snadno je najde na internetu; Podrobnosti lze nalézt na internetu*. Obvyklým prostředkem pro vyjádření statických ADVLoc jsou předložkové pády. Už z těchto zde uvedených příkladů lze vypožorovat, že nejfrekventovanějšími primárními předložkami jsou u adverbiale loci předložky *v/ve* (112), např. *Reprezentanti jedenácti bývalých svazových republik podepsali v Alma-Atě protokol k dohodě; Alternativní dějiny jsou*

v *módě*; V doslovu k vydání románu 1984 v exilovém nakladatelství Index píše Milan Šimečka...; a předložka **na** (28), např. Černé září zajalo **na olympiádě** v Mnichově jedenáct izraelských sportovců; Zlomíme-li si nohu **na náledí**, ...; Když jsem si nedávno **na tomto místě** četla vzpomínku kolegy.... Dále se v textech objevila adverbialie loci s primární předložkou **u**, celkem v 6 případech (*První člověk byl u zdi zastřelen 24. srpna 1961*); s předložkou **za** ve třech případech (*Dobrodruzi se skrývali za zády pracujících loděnic*); a s předložkami **před** (2), **nad** a **po**, obě v jediném případě (*Ti, kteří stanuli před Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii...; Nad Kremlem zavlála vlajka Ruské federace; Indira po otcově boku sbírala zkušenosti v politickém životě*).

Při analýze jednotlivých textů jsme dále excerpovali výrazy adverbialní povahy, tentokrát s nepůvodní předložkou. Nejčastěji se v textech objevuje nevlastní předložka **mezi**, která byla doložena celkem v devíti příkladech. Jedná se o slovnědruhovou jednočlennou monofunkční předložku, která vyjadřuje v našich vypsaných příkladech význam místa odpovídající na otázku *kde?* a pojí se se 7. pádem, tedy instrumentálem, např. *mezi ruinami, mezi národy, mezi svědky, mezi nimi* atd. I v rámci ADVLoc statických vyjádřených nevětně, pádem předložkovým s předložkou vlastní, jsme se setkali se zmnoženou syntaktickou pozicí, a to ve větě „*Gierek dlouho žil ve Francii a Belgii*“ a „*Během represí se zabíjelo v Elblagu, v Gdaňsku, ve Štětíně a v Gdyni*“. Obvyklým prostředkem pro vyjádření statických ADVLoc jsou dále adverbia nebo pády prosté. Pád prostý se v textech Aleny Slezákové neobjevil, ale adverbii v platnosti ADVLoc hned několik. Nejčastěji jsme vypsali příslovce **tu** (7), např. *Tu nebyly sirky, tu toaletní papír; tam* (6), např. *A tam ho čekaly boje proti Rusům; tady* (4), např. *I tady padly hrdelní tresty; kdekoliv* (2) a *jinde*, např. *Nebo kdekoliv jinde*. V jediném příkladu se objevují příslovce *doma, všude, nahoře, dole a zde*.

Místní určení dynamická odpovídají na otázku *kam?, odkud?* (jedná se o určení direktivní neboli směrové) a *kudy?* (určení nedirektivní). Direktivní určení odpovídající na otázku *kam?* mohou být vyjádřena směrovými adverbii, místními zájmennými příslovci a adverbialními pády předložkovými. Adverbialní vyjádření pomocí směrových adverbii, jsme excerpovali celkem v deseti případech, např.: *Ale ohlédněme se zpátky na těch 707 let; Jak daleko může zajít člověk, aby zlomil druhého?; A jak hluboko může klesnout člověk, když to strana potřebuje?; Ale zpět k Saturninovi; Aby dostal pryč tetu Kateřinu; Odkud až do poslední chvíle před přepadením proudily do Německa vlaky s miliony tun obilí*. Místní zájmenné příslovce se vyskytuje pouze ve dvou případech: *Znovu sem přijela*

až počátkem 90. let; *Soudce a žalobce sem na základě londýnské dohody o stíhání válečných zločinců z 8. srpna 1945 vyslal čtyři země.* Excerpcí dále zjišťujeme, že se v hojném počtu setkáváme při analýze ADVLoc dynamických direktivních s adverbialními pády předložkovými. Nejfrekventovanější předložkou je primární prepozice **do**, objevuje se celkem v 52 příkladech. Jedná se o vyjádření **do + G** např. **do mrazáku, do dějin, do parlamentu, do čela, do vězení, do politiky, do kurzu** atd. Ve většině případů se tato adverbialie s předložkou **do** vážou v textech ke konkrétnímu významu místa, např. **do Prahy, do Říma, do Čech, do Evropy, do Anglie, do Asie** atd. Druhou nejčastěji se vyskytující vlastní prepozicí je předložka **z/ze** a **k/ke**, obě se v adverbialním spojení vyskytují ve 24 případech. Zatímco předložka **k/ke** nám odpovídá na otázku *kam?*, např. **k papeži, k rezignaci, k prorocství, k události, k radnici, ke vchodu** atd., předložka **z/ze** odpovídá na otázku *odkud?*, např. **z rádia, z Prahy, ze stran, z rukou, ze zahraničí, z kalicha** ad. V 17 příkladech se setkáváme s předložkou **na**, např. *Vtrhl na radnici; Odkud se dlouze zahleděl na popravčí špalek.* Se dvěma příklady výskytu jsme doložili předložku **proti** (*Jde proti zdi*). Pouze v jediném případě jsme vypsalí nevlastní předložku **mezi** (*Mezi ně byl natažen ostnatý drát.*)

Nedirektivní určení odpovídající na otázku *kudy?* nám označuje prostor, který je dějem překonáván. V komentářích MF DNES se objevila v rámci tohoto druhu tato příslovečná určení místa dynamická, nedirektivní vyjádřená pádem prostým: *Syn profesora římského práva a jistou dobu i rektora Univerzity Karlovy půjde životem bez problémů; Rozvalinami antických památek se toulal dobytek; O svatodušní neděli krácel Římem slavnostní průvod; Tři roky bloudí Itálií; Utíkali vodními kanály; Sněmovou neprošla ani jedna varianta; Zvolíme-li někoho, kdo nám poleze krkem, ...; Nenápadně přešel nádvořím ke vchodu do White Tower.* Vyjádření předložkovým pádem se v textu objevilo pouze v případě: *Stranu plnou trabantů tu zanechávali východní Němci snažící se dostat přes Prahu na Západ; 2 670 000 lidí opustilo NDR převážně přes Západní Berlín; Vystoupal po schodišti do zbrojnice.* Objevuje se i adverbialie s nevlastní předložkou a zároveň zmnoženost tohoto adverbialního výrazu: *Pendlovalo se mezi sídlem Společnosti národů Ženevou, Haagem, Paříží a dalšími městy.*

Větné vyjádření adverbialie loci mající podobu příslovečné věty místní se ve 20 člancích objevilo pouze v jediném případě: *Stačí se začíst třeba tam, jak Saturnin přichází na loď s maskami čerta a Mikuláše, ...*

Excerpcí zjišťujeme, že se při analýze jednotlivých textů setkáváme s poměrně vysokým počtem adverbiale modi. Tento počet je 301 příkladů výskytu, hodnotíme-li dané výrazy jako celek, nikoli jejich významové podtypy. Z teoretických východisek víme, že se adverbiale modi dělí na dvě velké skupiny, a to určení vlastního způsobu, které nám označuje kvalitu děje nebo stavů, a příslovečné určení míry označující množství, intenzitu děje nebo vlastnosti. V rámci první skupiny jsme excerpovali celkem 109 příkladů vyjádřených pomocí příslovce (nejčastěji pomocí příslovcí *marně*, *tvrdě*, *přirozeně*, *úspěšně/neúspěšně*, *silně*, *přirozeně*, *upřímně*, *nenápadně*, *suverénně*, *důkladně*, *spolehlivě*, *oficiálně* ad.) V textech se také objevila vyjádření ustrnulými pády, v našich příkladech instrumentálem: *Strana podobně řešila konflikt již jednou osvědčeným způsobem* (5); *Jeho vztah s Alžbětou se pohyboval stylem jednou nahoře, jednou dole* (1). Excerpovali jsme výrazy s přirovnáním, celkem v pěti případech, např. *Nějakou dobu žil jako tulák*. Vyjádření předložkovými pády (ať už s předložkou primární či sekundární) se v textech neobjevuje.

Frekventovaným typem adverbiale je adverbiale modi míry označující množství, intenzitu děje nebo vlastnosti. V publicistických textech se objevuje adverbiale měrové s přesně označeným počtem nebo mírou (*V nových statistikách získal Sovětský svaz zhruba 190 tisíc kilometrů čtverečních*), ale i označení kvantity výrazem přibližným, např. *moc*, *hodně*, *trochu*, *mnoho*... *V roce 1999 byl natolik nemocný; Málo knih může člověk číst pořád dokola*. Tento typ adverbiale jsme excerpovali celkem v 98 příkladech.

Adverbiale modi nástroje a prostředku v textech jednak označuje instrument nebo nástroj v nejširším slova smyslu, který umožňuje realizaci slovesného děje, např. *První úder Berlínské zdi svým ztopořeným penisem zasadil jistý Klaus Uhltzsch*; *Pakt posléze důkladně zapíjeli vodkou*; jednak význam prostřednictví, např. *Vylákali ji z Prahy do Moskvy fňgovaným telegramem*. V komentářích Aleny Slezákové se nachází celkem 33 adverbiale modi nástroje a prostředku.

Při analýze jednotlivých komentářů jsme excerpovali pouze jediné adverbiale modi výsledku děje: *Německá záchranná akce se zvrhla v trestuhodně nezdařený chaos*; a pouze jediné adverbiale, které nám označuje východisko pro vznik nové skutečnosti – adverbiale modi původu: *Jenže z revolucionáře se stal obtloustlý piják vína*.

Excerpcí dále zjišťujeme výskyt adverbiale modi původce děje, jež označuje původce slovesného děje. Objevuje se celkem ve třech příkladech, vždy v pasivních konstrukcích, např. *Cola di Rienzo byl provázen stovkou ozbrojenců*; *Parlament ČR je*

tvoreň *Poslaneckou sněmovnou a Senátem*. V tomto případě se navíc jedná o zmnoženost adverbialního výrazu.

Zatímco adverbiale modi účinku se v textech neobjevilo, adverbiale modi průvodních okolností hned patnáct, např. *Sir Walter mu nahrál, když se bez královnina vědomí tajně oženil*. Tento druh adverbiale nám představuje okolnosti, které provázejí děj: *Jak jednou Golda Meirová prohlásila s typicky černým židovským humorem*. Ačkoliv jsme očekávali větší výskyt adverbiale modi zřetele vzhledem k tomu, že patří v současné publicistice k nejfrekventovanějším příslovečným určením, v komentářích Aleny Slezákové se vyskytla pouze dvě: *Vzhledem k dalšímu vývoji se to může jevit jako paradox*; *Vzhledem k Václavově složité povaze je možné obojí*.

Autoři Grepl M. a Karlík P. v publikaci *Skladba češtiny* rozlišují určení prostředku v širokém smyslu. V rámci tohoto typu dělí dále adverbiale na určení nástroje, látky/materiálu, prostředku transportu, prostředku v užším smyslu a měřítka. A právě tento poslední druh adverbiale modi nás zajímá nejvíce. Určení měřítka nám označuje něco, co slouží jako měřítko, podle něhož něco klasifikujeme nebo hodnotíme. Vyjadřuje se formou *podle* + genitiv. Analýzou jednotlivých textů jsme takovýchto výrazů našli celkem čtrnáct, např.: *Podle polských údajů postihly deportace na Sibiř zhruba 1,6 milionu občanů dřívější Polské republiky*; *Podle oficiálních zdrojů zahynulo 45 lidí*; *Podle mnoha názorů se bez něj mohla obejít i nadále*.

V rámci větného vyjádření adverbiale modi jsme při excerpci komentářů vypsali pouze jedinou vedlejší větu, a to zřetelovou: *Pokud šlo o budoucnost evropských zemí, „velká trojka“ přijala na Krymu deklaraci o osvobozené Evropě, ...*

Poslední sledovanou skupinu adverbiale představují příslovečná určení příčinná. Ta jsou téměř výhradně vyjadřována vedlejšími větami. Přesto se při excerpci jednotlivých článků setkáváme s nominalizacemi vedlejších vět, kdy zaznamenáváme nevětné příslovečné výrazy s předložkami primárními, ale zejména sekundárními. Pokud jde o vyjádření předložkovými pády, dominují jednoznačně předložky sekundární, zejména *díky* a *kvůli*: *NDR jakžtakž funguje díky poplatníkům*; *Dvě čečenské války patří k věcem, za něž by se měli Rusové stydět. Ani ne kvůli svému prohrám, ale kvůli bojům samotným*. Adverbialních výrazů s významem vlastní příčiny vyjádřených pádem předložkovým se sekundární předložkou jsme vypsali celkem deset. Navíc se v textu objevila i zmnoženost těchto výrazů, konkrétně ve větách: *Ani stín lítosti kvůli vypáleným Lidicím a desítkám „Lidic“ v Sovětském svazu, Polsku, Jugoslávii, kvůli Osvětimi, Majdanku,*

rozbombardovanému **Rotterdamu** – a koneckonců i zničeným německým **městům**. V jednom případě jsme vypsali nevlastní předložku **na základě**: *Soudce a žalobce sem na základě londýnské dohody vyslaly čtyři země*. Ve skupině primárních předložek převažuje prepozice **za** (např. zmoženost adverbialního výrazu příčinné povahy: *Za své postoje a činy zaplatil*), dále ve dvou příkladech předložka **pro** (opět zmnožený výraz: *Jsou žalováni pro trestné činy velezrady, vyzvědačství, sabotáže a vojenské zrady*) a v jediném předložka **z/ze**: *Gorbačov ze zdravotních důvodů odstoupil*. Větné vyjádření příslovečného určení příčiny mající podobu vedlejší věty příslovečné příčinné vypisujeme celkem ve čtyřech příkladech, např. *Ozbrojený Nor ohrožoval děti ve školce proto, že prohrál spor o opatrovnictví svých vlastních dětí; Aby si zachránil život, musel emigrovat*.

V rámci příslovečného určení účelu jednoznačně převažuje vyjádření předložkovým pádem, a to s primární předložkou **za** (*Bojovali za sjednocení Itálie*). Analýzou jednotlivých textů jsme excerpovali celkem tři příklady. V rámci adverbiale causae vyjádřených vedlejšími větami zaznamenáváme nejčastěji vedlejší věty příslovečné účelové (7), např. *Po sedmiměsíčním působení se vrátila do Izraele, aby pokračovala v politické kariéře*.

Adverbiale causae podmínky vyjadřující okolnost, na které závisí splnění děje nebo stavu, jsou v textech Aleny Slezákové vyjadřována výhradně vedlejšími větami (5), např. *A pokud je vykonává, nelze ji rozpustit; Zvolíme-li si prezidentem někoho, kdo nám buď hned, nebo záhy poleze krkem, prohrajeme-li na šampionátu v hokeji, zlomíme-li si nohu na náledí, stačí sáhnout do knihovny a kdekoliv se začíst*.

Příslovečné určení přípustky je druh příslovečného určení s velmi nízkou frekvencí výskytu. Ve 20 článcích jsme vypsali tento typ pouze ve dvou případech. V obou se jedná o nevětné příslovečné výrazy se sekundární předložkou: *Na jeho marnou snahu to impérium udržet – třeba i za cenu třinácti mrtvých a stovek zraněných; Navzdory vítězství se veřejné mínění začalo obracet proti Meirové*. Ve stejném počtu vypisujeme i vyjádření větné mající formu vedlejší věty příslovečné přípustkové, např. *Straně věřte, soudruzi, i když vás posílá na šibenici*.

4.2.1.1 Alena Slezáková – ZÁVĚR

Na základě analýzy materiálu excerpovaného z textů dvaceti článků Aleny Slezákové, autorky publikující v deníku Mladá fronta DNES, bylo získáno celkem **1 047**

jednotlivých typů adverbiale a 49 vedlejších vět příslovečných. Excerpcí bylo zjištěno, že některá adverbiale jsou v současném analytickém publicistickém žánru, konkrétně v útvaru komentáře, dle očekávání velmi frekventovaná, zejména adverbiale loci a adverbiale temporis. To je vzhledem k povaze textů redaktorky Aleny Slezákové, jejíž komentáře hodnotí a popisují události odehrávající se v dávné minulosti, pochopitelné. Autorka se zabývá tématy (nejen) z našich dějin, komentuje je a hodnotí. Opírá se o historická fakta. Proto je především příslovečné určení času orientující v jejích textech tak frekventované. S konkrétními daty samozřejmě úzce souvisí i popis místa, kde se daná událost odehrála.

Poněkud překvapivý je výsledek četnosti výskytu adverbiale modi zřetele. S ohledem na vývoj a stoupající frekvenci výskytu tohoto typu adverbiale bychom očekávali jeho vysoký počet, obzvláště vzhledem k tomuto specifickému žánru současné publicistiky.

Zajímavým zjištěním analýzy jednotlivých textů je nízká četnost výskytu typu adverbiale causae. V porovnání s ostatními typy se v textech objevuje opravdu sporadicky. U komentování historických událostí a skutečností bychom očekávali také uvádění jejich příčin vzniku apod.

Další zajímavostí je výskyt tzv. adverbiale modi měřítka, které navíc v publikaci *Skladba češtiny* uvádějí autoři Grepl M. a Karlík P. jako další podtyp v rámci adverbiale modi. Konkrétně v textech Aleny Slezákové se tento typ objevuje v poměrně hojném počtu. Je zřejmé, že pomocí tohoto druhu adverbiale se autorka vyrovnává s informacemi převzatými z jiných zdrojů, případně s názory jiných publicistů, osobností apod. Tato skutečnost naplňuje požadavek analytických žánrů vzájemně konfrontovat jednotlivé názory, porovnávat různá tvrzení, uvádět je do vzájemných souladů. Pro komentář je jedním z výrazových prostředků, naplňuje to požadavky tohoto žánru, útvaru.

4.2.2 JANA BENDOVÁ

V analyzovaných textech Jany Bendové, komentátorky deníku *Mladá fronta DNES*, jsme z 20 článků excerpovali celkem 834 nevětných příslovečných určení a 78 větných majících podobu vedlejších vět příslovečných. Na základě analýzy jsme došli k závěru, že nejfrekventovanějšími typy příslovečných určení v textech Jany Bendové jsou adverbiale loci, objevují se celkem v 315 příkladech. Zatímco v rámci adverbiale loci statických se ani v jednom příkladu nevyskytuje nevětný výraz vyjádřený pádem prostým,

s vyjádřením pádem předložkovým jsme se setkali celkem ve 158 případech. Nejfrekventovanější primární předložkou v rámci adverbiale loci statických je dle očekávání předložka *v/ve* (92). V textech Jany Bendové excerpujeme adverbiale loci statická, která se významově vážou ke konkrétnímu místu např. *v Litoměřicích, v Evropě, v Bratislavě, v Toskánsku, v Berlíně, v Čechách* ad., a ta, která vyjadřují význam obecný, např. *v managementu, v seriálu, v komoře, ve věznicích, v rozpočtu, v reklamě, v kronice, v mytologii* ad. Kromě výrazů *v sobě, v nás, v programech, v kampani, ve snech* a *v krajích*, které jsme doložili opakovaně (ve dvou případech výskytu), se žádný jiný z excerpovaných výrazů v textech neopakuje. S primární předložkou *v/ve* se objevují i adverbialní výrazy zmnožené, a to ve větách: *Žádná monokultura není zdravá, ani v přírodě, ani ve společnosti; Většinou šlo o staré lidi, kteří neměli šanci zorientovat se ve lhůtách, v transformačních předpisech, zákonech*. Hojně frekventované předložky jsou v rámci ADVLoc statických primární předložky *na* (33) a *u* (22), např. *Prezidentku na Hradě mít nejspíš nebudeme; Zkraje roku jsem na tomto místě začínala text slovem Aleluja*. Opakovaně se v jednotlivých článcích objevují výrazy *na světě, na straně, na internetu* a *na území*. Vypsali jsme i výraz zmnožený: *Vysvětluje, že je ve štábu obklopen ženami, a proto má ženy stále na srdci a na jazyku*. Předložka *u* se nejvíce opakuje ve spojení *u nás*, celkem ve třinácti příkladech (*Slovenské penze se u nás dorovnávají nebudou; Severská kultura u nás není*). Kromě tohoto spojení jsme doložili např. výrazy *u sousedů, u televize, u kormidla* nebo *u provozovatelů*. S předložkami *před, nad, pod* a *při* jsme se při analýze jednotlivých textů setkali ve dvou až třech příkladech, např. *Před oltářem pravoslavného chrámu zpívaly Bohorodičko; Svatý Mikuláš v Novgorodě se stal prvním chrámem s cibulovitou kupolí, který se tyčí nad pravoslavím dodnes; Pod stromečkem bylo... nic; My se držíme daňově při zemi*. Kromě předložek primárních se v textu objevují i předložky sekundární: *mezi*, a to celkem ve třech dokladech, např. *mezi námi*; dále spojení *vedle sebe* a *kolem nás*. Další možností, jak vyjádřit místní určení statická odpovídající na otázku *kde?*, je pomocí místních adverbii a zájmenných příslovcí. V rámci vyjádření ADV loci statických prostřednictvím zájmenných příslovcí jsme excerpovali v šestnácti případech adverbium *tu*, v pěti *tam*, ve dvou příkladech kombinaci těchto dvou slov – *tu a tam*. Ve stejném počtu jsme dále vypsali výrazy *zde, kdekoliv* a *leckde*. Místní adverbia se objevila např. ve větách: *Jsmo v 21. století, všude kolem nás je globalizovaný svět* (4); „*Tady mám od vnuka napsaný ten pinkód...*“ (4); *Šetřit je třeba*

jinde! (2); *Žen prezidentek široko daleko není moc* (1). Setkáváme se samozřejmě i se vztažným příslovcem *kde*, konkrétně ve třech dokladech.

Při analýze jednotlivých textů vypisujeme i místní určení dynamická odpovídající jednak na otázky *kam?* a *odkud?* (jedná se o určení direktivní); jednak na otázku *kudy?* (nedirektivní určení). Direktivní určení na otázku *kam?* mohou být vyjádřena tzv. směrovými adverbii a adverbialními zájmeny. Ty se v textech Jany Bendové samozřejmě vyskytují, ovšem ne v tak hojném počtu jako u adverbiale loci statických. Zatímco ADVLoc statických vyjádřených příslovcem je 40, ADVLoc dynamických pouze 12, např.: *výš* (4), *zpět* (2), *domů*, *pryč*, *vpřed*, *nikam*, *kam*, *sem* (1). K lokalizaci v rámci udaného místa slouží adverbialní výrazy s formou *do* S gen nebo *na* S acc. Primární předložku *do* ve výrazech vyjadřujících ADVLoc dynamická direktivní jsme vypsali ve 38 příkladech, např. *do školy*, *do vedení*, *do programu*, *do rady*, *do rukou*, *do historie*, *do kabelčičky*, *do vlády*, *do kampaně* a mnoho dalších. V devatenácti případech předložku *na* (*Kdyby se místní ODS radši třikrát nadechla, než aby běžela na policii žalovat*), a v osmnácti předložku *z/ze* (*Spadl z největší výšky tvrdě na zem*), v sedmi případech předložku *od* (*Ale pryč od téhle titěrné události*). Tyto primární předložky se objevují i ve zmnožené pozici: *Do kampaně si jen odskočili z europarlamentu*, *ze Senátu*, *od umění*, *od skládání muziky*, *od vedení vlastní strany*, *od byznysu*. V textech se vyskytuje i sekundární prepozice *mezi*, a to celkem ve třech dokladech (*Proč zrovna my mezi ty bohaté nepatříme*). Adverbiale loci dynamická nedirektivní odpovídající na otázku *kudy?* se objevila pouze dvě, a to vyjádřena nevětně, pádem prostým (*Chce ženy dostat do vedení firem zadními vrátky*; *Druhá pláchne dírou v plotě*), a v jednom případě adverbiale vyjádřené pádem předložkovým s předložkou nevlastní (*Pruhy nám vedou napříč celou Sněmovnou*).

V analyzovaném textu Jany Bendové jsme z 20 článků excerpovali pouze dvě příslovečné věty místní. Ty jsou uvozeny relativním příslovcem *kde* a ve větě hlavní se užívá korelativního výrazu, v našem konkrétním příkladu výrazu *tam*: *A pašování se rozmáhá hlavně tam, kde je tvrdá hospodářská recese*.

Druhou nejpočetnější skupinou adverbiale jsou příslovečná určení způsobová, která odpovídají v širokém smyslu na otázku *jak?* Označují kvalitu, která je s příznakem vnitřně spjata. Syntakticky se vztahují jednak ke slovesům, jednak k adjektivům. Hodnotíme-li excerpované adverbialní výrazy způsobové jako celek, celkový počet vypsáných výrazů je 258.

V rámci určení vlastního způsobu vyjadřujícího kvalitu dějů a vlastností jsme zaznamenali celkem 115 výrazů. Nejčastěji byla ADV modi vlastního způsobu vyjádřena pomocí adverbii, zejména *krásně, pořádně, povinně, konstruktivně, tiše, uměle, způsobně/nezpůsobně, nevinně, cudně, ochotně, povinně, frivolně, dobrovolně, výrazně* aj. V textech útvaru komentáře se opakovala příslovce *svobodně, veřejně, upřímně, špatně, dobře, nepochybně, vřele, snadno*. Při analýze dokládáme i zmnoženost těchto adverbialních výrazů, např.: *Ale nelze to udělat befelem, jednorázově, násilně a drazé; Mají jako pohádkové královny stát laskavě a tiše; Prohru ponese hrdě a statečně; Protože on ji vážně a upřímně necítí*. V textech se setkáváme i s dalším možným způsobem vyjádření adverbiale modi, a to ustrnulými pády: *Do kampaně si svým způsobem jen odskočili; Už tu svým prazpůsobem mnohokrát byl*. Excerpovali jsme i výrazy s přirovnáním (devět příkladů), např.: *Levicový opáčil „tma je jako v pytli“; Syčeli na lidi jako zmije; Církev mají být chudé jako kostelní myši; Jo, panečku, kdybych krad jako XY, už bych byl bohatěj jako paša...* ad. Vyjádření adverbiale modi vlastního způsobu pády předložkovými se objevuje ve velmi nízkém počtu, např.: *Když to nepůjde po dobrém, půjde to po zlém; A naši předci to přežili ve zdraví; Jednou se samozřejmě dávky i peníze budou vyplácet „po drábkovsku“ všem*. Tedy pouze ve čtyřech příkladech, ve všech se jedná o vyjádření s předložkou primární. Vyjádření s předložkou sekundární se v textech neobjevuje.

Prostředkem k vyjádření množství, intenzity děje nebo vlastnosti slouží adverbiale modi míry. V útvaru komentáře se objevuje vyjádření přesného počtu nebo míry (*5 000 km; třináct; 32 tisíc; polovina; 187 a ½ cm; 60 %* ad.) a vyjádření kvantity výrazem přibližným, nejčastěji měrovými adverbii: velká míra – *dost* (6); *víc (více)* (6); *příliš* (1); ze substantiv – *moc* (10); *mraky* (1); z adjektiv – *hodně* (3); zájmenné – *několik* (1); malá míra – *málo* (1); *trochu* (3); *nejméně* (1). Celkem jsme excerpovali 66 příkladů tohoto typu adverbiale.

V komentářích Jany Bendové se v poměrně hojném počtu setkáváme s příslovečným určením nástroje a prostředku, celkem 31 příkladů. Ve všech příkladech dokládáme vyjádření v instrumentálu (*capal nožkama; trhali kleštěmi; měřeno průměrnou mzdou; znásobí se sedmičkou a vydělí čtverkou; nakrmila mlékem* ad.). Poprvé zaznamenáváme i prostředek transportu: *Přijeli do redakce až z Moravy vlakem*. V rámci ADV modi nástroje a prostředku vypisujeme velmi často zmnožené výrazy (5), např.: *Přízračnost Osborna a Browna se vysvětluje krizí, propouštěním, snižováním platů*

a vůbec ekonomickým **nepohodlím** dneška; *Lidi je lepší motivovat **cukrem** než **bičem**; Ti, kteří si nemoc způsobili **kouřením** či **přejídáním** atd.*

Při analýze jednotlivých textů jsme excerpovali pouze jediné adverbialie modi výsledku děje (*Zdejší politická scéna se začala měnit. **K lepšímu. K slušnějším. K méně agresivnímu.***) – v tomto případě se navíc jedná a množnost adverbialního výrazu; a jediné adverbialie modi původce děje, které označuje původce děje v pasivní konstrukci (*U nás byla vynalezena mašina neb stroj ku krájení řípy a erteplí **panem Augustinem Kalivodou***). Adverbialie modi účinku nebo původu se v útvaru komentáře neobjevilo, zato adverbialie zřetele a průvodních okolností jsme našli hned několik. Adverbialie modi, které představuje okolnosti provázející nějaký děj, se objevilo celkem v 15 příkladech, např.: *Pavel Bém zdolal druhou nejvyšší horu světa K2 **bez použití** kyslíku; Penze stát dorovnal i těm, kteří je nežádali **s rozsudkem** soudu v ruce.* Oproti komentářům Aleny Slezákové v textech Jany Bendové sledujeme vyšší výskyt zřetelových příslovečných určení, a to celkem 10 (*NERV navrhuje, aby **chronicky** nemocní neplatili regulační poplatky; Můžeme si jich **vzhledem k příjmům** koupit víc než po revoluci*).

V rámci adverbialie modi měřítka excerpujeme celkem šest příkladů výskytu tohoto typu adverbialie, ve všech dokladech mají výrazy podobu *podle + gen* (*podle průzkumu, podle kalendáře, podle zásady, podle církve* ad.).

Široce pojaté adverbialie modi (zahrnující všechny jeho podtypy) se ve 20 textech neobjevuje ani jednou v podobě větné, ani jako vedlejší věta způsobová, zřetelová či měrová atd.

Na základě analýzy jsme dále došli k závěru, že frekventovaným typem příslovečného určení jsou v textech této komentátorky adverbialie temporis (215). Príslovečné určení času označuje různé časové úseky nebo body odpovídající na otázky *kdy? odkdy? dokdy?* a u adverbialie temporis limitujících *za jak dlouho? po jakou dobu?* apod. Určení temporálně orientující se vyjadřuje řadou adverbialních pádů prostých a předložkových. Nejfrekventovanější je pád *v* S loc, celkem 33 dokladů výskytu (***v době*** (5), ***ve chvíli*** (4), ***v úterý*** (3), ***ve dne*** (2), ***v čase***...). Stejně jako v článkách Aleny Slezákové, i v textech Jany Bendové sledujeme výskyt adverbialních výrazů časových orientujících ve spojení *v roce...*, *v letech...* a *ve století* ... Tato označení lze definovat jako přívlástek neshodný adjunkčního typu a stejně jako u předchozí redaktorky, ani zde tato spojení nerozdělujeme a zařazujeme je do adverbialie temporis jako celek. Na rozdíl od Aleny Slezákové se tyto výrazy neobjevují v tak hojném počtu, pouze v šesti příkladech,

např. *Stávky dělnické konaly se již ve 14. století*; *Povídali jsme si s ní v roce 2007* ad. Dále excerpujeme adverbialní pády: **při** S loc (11), **po** S loc (10), **za** S gen (7), **před** S instr (6), např. *Vláda při jednání s lékaři zaspala*; *Můžeme si jich koupit víc než po revoluci*; zmnožený adverbialní výraz: *Pravda se nemohla říkat za komunistů, za vychvalované demokracie také ne*; *Vláda před vstupem do Unie nevyřídila výjimku*. S pěti příklady výskytu se v práci setkáme s vlastní předložkou **od** (*Od Nového roku krabička dýmajícího hříchu podraží zhruba o dvě koruny*), ve třech příkladech s předložkou **do** (*Člověk může být zásadovým nepřítelem všech zázaků do chvíle, než se z něj stane rodič*) a po jednom příkladu výskytu s primárními předložkami **na** a **o** (*Tabla vedení většiny firem tak i na počátku vypadají jako fota ze srazu funebráků*; *Zázraky se nedějí, leda o Vánocích*). Zaznamenáváme i předložky nevlastní, ale pouze sekundární předložku **zkraje** (*K nám ho zkraje padesátých let čeští soudruzi pozvali coby pátou kolonu*) a **během** (*Během kampaně žije jako mnich a sex mu chybí každý den*), obě ve dvou příkladech.

V jednotlivých člancích Jany Bendové jsme excerpcí došli k tomu, že ve 20 komentářích se v rámci adverbiale temporis orientujících objevil poměrně vysoký počet vymezení časových úseků časovými adverbii nebo adverbialními výrazy s časovým významem. Nejfrekventovanějším časovým adverbium v platnosti ADVTemp orientujících je výraz **pak** (10), např. *Jenže pak pozornost přelétavé panovnice upoutal další krasavec*; *Po návratu domů psal recenze a komentáře, a pak začal pracovat na Farmě zvířat*; *Sociální demokraté pak po něm víc než ochotně převzali štafetu*. Dále výrazy **dnes**, **už** a **ted'**, se kterými se při analýze jednotlivých textů setkáváme v devíti příkladech, např. *Bez peněz je dnes řada lidí*; *Z někdejšího Aleluja je dnes spíš Amen*; *Už je to tu zas*; *Ve Finsku se to už stalo*; *Vzpomněla jsem si na něj ted'*; *Slyšíte něco takového, zvláště ted', kdy jde v nemocniční rebelii takzvaně do tuhého?* Se sedmi doklady výskytu jsme excerpovali adverbialní výraz **zas** (**zase**) a **dodnes** (*Další takový rok zažijeme zase až za sto let*; *Církvím jsme nevrátili dodnes*), s pěti příklady výrazy **kdysi** a **opět** (*Ke spolupráci byl kdysi donucen*; *Zdražení cigaret je opět na spadnutí*), se čtyřmi výraz **někdy**, **zatím**, **kdy**, např.: *Ty jsou někdy škodlivější než ekologismus, dalajlamismus, pussyriotismus a jiné -ismy*; *Podle komise zatím jen v poměru 40:60*; *Podle studií umějí rozlišit reklamu od pořadu už v době, kdy začnou chodit do školy*. Ve třech dokladech se objevují tato příslovce v platnosti adverbiale temporis: **dřív** (**dříve**), **hned**, **právě**, **nikdy**, **dávno**, **občas** (*Dřív než umřeme*; *Hned se vyrojí sarkastické hlasy*; *Právě jsem se to dozvěděla*; *Říká o sobě, že nikdy nebyl sexuální maniak*; *Bylo to dávno*; *Žena občas dostává náhrdelník za sex*).

Dalšími adverbii v pozici příslovečného určení místa jsou ve dvou případech výskytu příslovce: *nejprve, tentokrát, nedávno, tehdy, jindy, nakonec, vždy (vždycky), současně*; a v jediném příkladu: *příště, včas, naposledy, později, loni, letos, nyní, včera, dávno, odjakživa, donedávna, nejdřív, teprve a okamžitě*.

Při excerpce jednotlivých komentářů se v rámci adverbiale temporis setkáváme s vyjádřením časového určení formou *každý* S acc, *příští* S acc apod. Tyto výrazy mají podobu shodného přívlastku, my je ovšem zařazujeme do ADVTemp jako celek, např. *Co nás tedy příští rok čeká?*; *Pejska jsme synkovi koupili příští Vánoce*; *Vyhovět veřejnému mínění, to aby mu chuděra dáma každé ráno měřila tep* aj. Takovýchto vyjádření jsme vypsalí celkem šest.

Setkáváme se i s vyjádřením příslovečného určení času pádem prostým, které nebývá tak frekventované. I v našich textech byly doloženy pouze tři příklady, např. *Léta Páně 1808 u nás byla vynalezena mašina nebo stroj ku krájení řípy*; *Roku 1853 se konalo 37 198 oddavek* atd.

Z excerpovaných 78 vedlejších vět příslovečných jich je celkem 30 příslovečných časových. Vypsalí jsme např.: *Vzpomněla jsem si na něj ted', když poslankyně Klasnová navrhla zrušit televizní reklamu v dětských pořadech*; *Když jsou moc tiché, lid se posmívá, když jsou netiché, bývá to ještě horší*.

Poslední sledovaná skupina příslovečných určení jsou adverbiale causae. I komentátorka Jana Bendová užívá převážně k vyjadřování příčiny vedlejší věty. S nominalizacemi těchto vedlejších vět se setkáváme v rámci vyjádření vlastní příčiny ve třiceti případech, v rámci vyjádření účelu v pouhých čtyřech příkladech. Pokud jde o vyjádření předložkovými pády, i zde dominují sekundární prepozice, zejména *díky* (12) a *kvůli* (16), např.: *Díky Putinovi dnes já v Praze zase vím, kdo je dívčí skupina Pussy Riot*; *Díky veřejné debatě o zákazu/nezákazu si sami v sobě modelujeme hranice*; nebo zmnožené adverbialní výrazy s nepůvodní předložkou *kvůli*: *Protože jsme posledním postkomunistickým státem, který se ještě s dědictvím totality kvůli lajdáctví, liknavosti a neochotě pravých i levých politiků nevypořádal*; *Potřebují místa v jeslích, školkách, potřebují klouzavou pracovní dobu, částečné úvazky – kvůli rodině a dětem*. Vyjádření předložkovým pádem s předložkou primární se v textech objevuje ve 12 případech. Nejčastěji se setkáváme s předložkou *za* (10), např.: *Za pravdu se u nás platí*; *Poradce Joch nebyl propuštěn za nesouhlas s prezidentovým výkladem „atentátu“*; a *z/ze* (2), např.: *V huťarské firmě si dávají ze strachu z pokuty inzerát...* Větné vyjádření tohoto typu

adverbiale se objevuje poměrně frekventovaně, celkem v 17 dokladech (*Ivana měla smůlu, že si dráhy v roce 1991 udělaly jednu pobočku v Bratislavě a ona do ní z těch Litoměřic papírově spadla; Velké země v našem evropském okolí zatím matku vlasti neměly, často i proto, že ji mívají na královském trůnu*).

V rámci adverbiale causae účelu zaznamenáváme pouze čtyři příklady výskytu, ve třech dokladech s primární předložkou (*na, za, ke*) a v jednom s předložkou sekundární (*Vystavování preparovaných těl s cílem vydělat peníze ponižuje lidskou důstojnost*). Větných vyjádření formou vedlejší věty příslovečné účelové se v textech komentářů nachází celkem osm, např. *K nám ho z kraje padesátých let čeští soudruzi pozvali coby pátou kolonu, aby porazil zpátečnického křesťanského Ježíška*.

Adverbiale causae podmínky, které vyjadřuje okolnost závisující na ději, je v textech Jany Bendové vyjadřováno výhradně vedlejšími větami (16), stejně tak i adverbiale cause přípustky (5). Př. *Tři tisíce měsíčně nejsou pro řadu lidí zanedbatelnou částkou, musí-li současně platit i svůj byt; Ač si to o sobě nemyslíme, ač jsme si ženu prezidentku docela přáli, stále považuje mnoho z nás ženy ve vysoké politice za zvláštní druh*.

4.2.2.1 Jana Bendová – ZÁVĚR

V analyzovaném útvaru současného publicistického žánru, a to v komentářích autorky Jany Bendové, jsme ze stejného počtu jako u předchozí redaktorky, tedy z 20 článků, excerpovali celkem **834** nevětných příslovečných určení vyjádřených jednak pádem prostým, jednak pádem předložkovým, a to buď s předložkou vlastní či s předložkou nevlastní. Excerpováno bylo dále **78** příslovečných určení vyjádřených formou vedlejší věty příslovečné.

Na rozdíl od autorky předchozích textů v textech Jany Bendové jednoznačně dominují příslovečná určení místa, následují určení času, způsobu a v poslední řadě příčiny. V porovnání s Alenou Slezákovou využívá Jana Bendová méně nevětných vyjádření, naopak větných se v jejích textech objevuje téměř dvojnásobek. Komentátorka Jana Bendová využívá často vyjádření formou vedlejších vět příslovečných. V rámci tohoto typu jednoznačně dominují vedlejší věty příslovečné časové, téměř polovina všech excerpovaných příslovečných určení vyjádřených větně.

Porovnáme-li texty těchto dvou autorek článků v deníku Mladá fronta DNES, které byly předmětem našeho zkoumání, docházíme k názoru, že obě používají v hojně

míře vyjádření nevětnými adverbialními výrazy, zejména výrazy povahy místní, časové a způsobové. U obou autorek se setkáváme s velmi nízkou frekvencí výskytu adverbiale causae.

I v útvaru komentáře Jany Bendové nacházíme druh adverbiale modi – měřítko, ovšem oproti předchozí autorce Aleně Slezákové ne v tak hojném počtu. Autorka se pomocí tohoto druhu adverbiale v textech vyrovnává s informacemi, které přebírá z jiných zdrojů, případně jimi odkazuje na názory jiných publicistů, jiných osobností apod. I v tomto případě je naplněn požadavek vyjadřování kladeného na analytické žánry.

4.2.3 MARTIN KOMÁREK

V analyzovaných textech Martina Komárka, stálého komentátora deníku Mladá fronta DNES, jsme z jeho dvaceti článků excerpovali celkem 1180 příslovečných určení vyjádřených nevětně a 139 vedlejších vět příslovečných.

Na základě analýzy textů tohoto komentátora jsme došli k závěru, že nejpočetnější skupinou příslovečných určení jsou překvapivě adverbiale modi – celkem 483.

V rámci ADV modi vlastního způsobu vypisujeme celkem osm přirovnání, např. *Tvářil se jako Leoš Mareš; Ženy kandidátů pískaly jako punkerka nad povedeným kouskem; Oproti Zemanovi vypadá jako Evropan; Tváří se jako taťka hloupější poloviny národa; ...* Dále pět výrazů nevětných vyjádřených s předložkou primární (např. *I ti, kdo si v punkovském stylu pustili po prohře Karla Schwarzenberga píseň od Sex Pistols s názvem No future, mají jednu naději*), a pět s předložkou sekundární (např. *Moc vzniká na základě svobodné konkurence politických stran*). Adverbiale modi vlastního způsobu jsou hojně vyjádřena pomocí příslovcí (229), nejčastěji tvořená z kvalitativních adjektiv (*tajemně, klidně, důkladně, zoufale, hezky, soudně, různě, těžce, křiklavě, obecně, tvrdě, nekonečně, přehnaně, pilně, životně, tradičně, korektně* a mnoho dalších). U Martina Komárka se některé adverbialní výrazy vyjádřené příslovcem dokonce opakují, např. *patrně* (12), *tak* (11), *jak* (8), *podobně* (10), *skutečně* (8), *stejně* (4), *jasně* (3); ... ve dvou případech vypisujeme dále např. *důstojně, špatně, zdánlivě, pořádně* ad. Zmnožený výraz nacházíme ve větě: *Země vypadá schizofrenně, ba co hůř, směšně a nespolehlivě; Počínal si hrubě, pánovitě a necivilizovaně*.

Adverbiale modi míry je též početná skupina (130). Oproti ostatním vyjádřením se ale řada výrazů opakuje. Např. devět příkladů výskytu adverbiale modi vyjadřujících

kvantitu výrazem přibližným nejčastěji formou příslovce, sedm příkladů: **dost**, **trochu** a **víc** (**více**); šest příkladů: **většina**, **příliš**, **zcela**; pět: **mnohem**; čtyři: **málo**, **hodně**, **natolik**; tři: **mnoho**, **méně**, **daleko**, **opravdu**, **dosti**, **velmi**, **zdaleka**. Další příklady se objevují v jednom, případně ve dvou příkladech (**téměř**, **přibližně**, **maličko**, **vše**, ...). Kromě těchto se objevují i výrazy s přesně označeným počtem (**60 %**, **čtyřadvacet**, **592**, ...). Nevětné vyjádření adverbiale modi míry pádem předložkovým nacházíme celkem v sedmi případech, z toho v šesti s předložkou primární (**o tolik**, **o dost**, **z části**, **v míře**, ...) a v jednom s předložkou sekundární (**kolem 10 %**).

Při analýze útvaru komentáře dokladujeme 56 příkladů adverbiale modi nástroje a prostředku, např. *Aby mohli ODS zničit falešnými žalobami; Jak s oblibou pokleslým jazykem říkají.* Nacházíme i výraz zmnožený: *Když to zbytečnými protesty, kalkulací, trestáním stranickostí či nestranností zkazí, bude jim to pět let líto.* Poprvé se setkáváme s vyjádřením ADV modi nástroje a prostředku formou *prostřednictvím* + gen: *Nedoceňuje nejen finanční, ale právní a civilizační pomoc, kterou nám státy prostřednictvím Unie poskytly a poskytují.*

V komentářích Martina Komárka se dále v rámci ADV modi nachází 20 adverbiale modi průvodních okolností a 19 adverbiale modi zřetele. Př.: *Postihl dlužníky nemovitostí bez zabavování; A punkeři se v nich s chutí vyžívali/Alexandr Vondra je politicky zodpovědný za předraženou zakázku pro firmu ProMoPro; Mírový vznik federace či konfederace národnostních států v Evropě by byl bezprecedentní, a to vzhledem k jejich rozdílné historii.* Dále zaznamenáváme deset dokladů adverbiale modi měřítka (**podle sebe**, **podle pravidla**, **podle měřítek**, **podle průzkumu**, ...), sedm dokladů adverbiale modi původce děje (*Oba pánové by byli dietologem označeni za obézní; Kdysi byl Nečasem odtlačen stranou*, ...). V pěti případech se objevují překvapivě adverbiale modi výsledku děje (*vstal z mrtvých/živých; shrnout do věty; proměnil se v gumáka...*); a ve dvou případech adverbiale modi účinku (*Ta teď zhoustne do nedýchateľnosti*) a původu (*Teprve McLaren učinil z chování na hranici zákona a za hranicí běžné slušnosti reklamní strategii*).

Větné vyjádření adverbiale modi jsme při analýze jednotlivých článků vypsali pouze v podobě příslovečné věty způsobové (14), např. *I když to působilo tak trochu, jako když Karel Gott tančí; Socialisté se musí tvářit tak, aby byli přijatelní pro všechny voliče krom horních deseti tisíc.*

Druhou nejfrekventovanější skupinou příslovečných určení jsou příslovečná určení místní (386). Výrazně dominují příslovečná určení místa statická, celkem 238 vypsaných výrazů. V rámci adverbiale loci statických převažuje vyjádření pádem předložkovým s předložkou primární (202). Nejfrekventovanější primární prepozicí je předložka *v/ve* (128). V textech se opakovaně vyskytují výrazy *v politice* (4), *ve volbách* (3), *ve Sněmovně* (3) ad. Vypsané výrazy lze rozdělit na ta místní adverbialia, která nám udávají konkrétní význam místa, jako například *ve Francii, v Česku, v Rusku, v Unii, ve Sněmovně, ve Fed Cupu, v Číně, v ODS* aj., a pak ta, která uvádějí význam obecný, např. *v úřadě, v kampani, ve vládě, v kabinetu, v zemi, v televizi, ve státě, v procesu* a mnoho dalších. Druhou hojně se vyskytující původní předložkou je prepozice *na* (45), např. *na kongresu, na pouti, na koncertě, na ceremonii* nebo opakovaný výraz *na Hradě*. Kromě těchto dvou frekventovaných předložek se dále v útvaru komentáře v rámci ADVLoc statických objevují primární předložky *u* (7), *před* (2) a sekundární předložky *mezi* (6) a *mimo* (2). Př.: *Vondru by neohrozilo, ani kdyby na veřejnost pronikly fotografie, na kterých nahý skotačí s nahou dívenkou u bazénu; Zajímavé rozhodování má před sebou zejména nelevicový volič; Jak se mezi politiky říká...; Klaus se ocitl zcela mimo realitu.*

Ve 36 dokladech přinášíme vyjádření místního významu pomocí adverbii. V rámci tohoto typu vyniká vztažné příslovce *kde* (9) a *tam* (6). Po dvou příkladech výskytu vypisujeme příslovce *uvnitř, všude, tu, hluboko, zde*. V jednotlivých člancích se dále objevují adverbialia *doma, daleko, někde* ad.

S vyjádřením nevětným, a to pádem prostým, jsme se setkali pouze v jediném případě: *Zda za to dostane pochvalu od Miroslava Šloufa, ponechme stranou*. A vyjádření větné mající podobu příslovečné věty místní v textech Martina Komárka nezaznamenáváme.

Adverbialie loci dynamická direktivní se objevují celkem 130 krát. Nejčastějším způsobem vyjádření je vyjádření nevětné, a to pádem předložkovým s předložkou primární (102). Zde vykazuje vysokou frekvenci dle očekávání předložka *do* (57) a *na* (21), *k/ke* (17). V textech se opakují zejména výrazy *do hry, do čela, do politiky, do voleb, na místo, na Hrad* aj. Kromě obecných vyjádření místa odpovídajícího na otázku *kam?* (*do rukou, do služby, do sendviče, do tepláků, k paktu, k pravici/levici, na předání, na scénu* a mnoho dalších), se i v rámci vyjádření dynamických setkáváme s adverbialie, která přinášejí význam konkrétní (*na Hrad, k TOP 09, do Tater, ...*). Dále vypisujeme původní předložku *před* (*před veřejnost*) a nevlastní předložky *proti* (*Stavila se proti snaze nasadit*

socialismu lidskou tvář) a *vedle* (*Vytáhneme vedle něj na místopředsednická místa inteligentní blondýny a Jiřího Pospíšila*). Všechna tato vypsaná adverbialia odpovídají na otázku *kam?* Zaznamenáváme ovšem i výrazy odpovídající na otázku *odkud?* Zde jednoznačně převažuje forma *z/ze* + gen (*z funkce, ze spárů, z kontinentu, ze stupínku, z krize, z kontextu* atd.). Ve dvou případech vypisujeme výrazy s primární předložkou *od* (*Že by se těžiště na pravici mohlo přenést od ODS k TOP 09?*). Vyjádření pomocí příslovčí odpovídající na otázku *kam?* se objevuje v osmi příkladech (*daleko, výš, zpět, zpátky, vzhůru* ad.), na otázku *odkud?* ve třech příkladech (*odjinud, shora, zdola*). Sekundární prepozice, ani zmnoženost adverbialního výrazu nezaznamenáváme.

Adverbialia loci dynamická nedirektivní odpovídají na otázku *kudy?* a v článcích se objevují v deseti případech. Jednak ve formě nevětného vyjádření pomocí příslovčí (*tudy, kudy*), jednak ve formě nevětného vyjádření pádem prostým (*cestou, směrem, žaludkem, špinou*) a pádem předložkovým s předložkou vlastní (*přes srdce*).

V textech Martina Komárka jsme excerpovali celkem 291 adverbialia temporis. V rámci adverbialia temporis orientujících při analýze jednoznačně vynikají vyjádření pomocí příslovce a příslovečných výrazů, celkem 173 příkladů výskytu. Nejfrekventovanějším příslovcem v platnosti adverbialia temporis je výraz *ted'* (21), který se objevuje v jednom článku i třikrát (např. *Když ted' konstatuji, ...; Ted' by ale na Hradě působili jako náhražky za skutečného prezidenta; Ted' to skutečně vypadá...*), dále výrazy *už* (10), *tehdy* (10) a vztahné příslovce *kdy* (10). V devíti případech vypisujeme příslovce *dnes* (*Obě dnes už přijímaná klišé sloužila konkrétním politickým cílům; Dnes nejde o akademický spor*) a *nakonec* (*Nakonec si oranžoví podrželi otěže moci; Nakonec ho ale temný stín dohnal*). Další příslovečná určení vyskytující se ve stejném počtu, v osmi příkladech, jsou adverbialia *často* a *pak*; v pěti případech *nyní, dávno, zase* a *zatím*. Př.: *Politická témata u nás často nastolují sdělovací prostředky; A pak uzavřel opoziční smlouvu právě s Milošem Zemanem; Nyní chce vylepšit obraz vlády v očích veřejnosti; Měli ji dávno dostat otcové zakladatelé; Týdenní nákup je zase o tři stovky dražší; Premiér zatím vyhazoval své ministry ze tří důvodů*). Se třemi příklady výskytu jsme zaznamenali příslovce: *tentokrát, nikdy, vždycky, hned, poprvé, letos*; se dvěma následují: *včera, předtím, pozdě, teprve, někdy, dosud, poté, právě, dřív* a *několikrát*. Mimo tyto výrazy se v textech navíc objevují ještě časová příslovce *nejprve* (*Nejprve vyřadíme oba vedoucí pány*); *ráno* (*Půjdou sedmiletí prvňáci do školy ráno na devátou?*), *potom* (*Potom se vzbouřili členové proti snaze ve vedení změnit stanovy*) nebo *znovu* (*Kterýkoliv jeho*

nástupce se o to může pokusit znovu) ad. Zajímavé je vyjádření časového údaje ve větě „*Jsou spravedlivé a přicházejí ne pět minut, ale pět hodin po dvanácté*“. Tento výraz v textu nerozdělujeme, ale započítáváme ho do adverbiale temporis jako celek. Stejně tak v případě „*Měli bychom jim nejen dávat ceny, ale čas od času na ně děkovně vzpomenout*“. „*Politická témata u nás často nastolují sdělovací prostředky, poslední dobou dokonce ještě častěji policie a státní zástupci*“, v této větě je zvýrazněný časový údaj vyjádřen pádem prostým. Tento způsob se v textech objevuje pouze v tomto jediném příkladě.

V rámci příslovečných určení času vyjádřených nevětně, a to pádem předložkovým s předložkou vlastní opakovaně sledujeme spojení „*v roce...*“, ovšem pouze v pěti příkladech a spojení „*v letech...*“ v jedenácti příkladech. Ani v tomto případě označení nerozdělujeme a vnímáme ho při analýze jako celek. Jelikož se už další excerpovaná adverbiale vyjádřená nevětně, a to pádem předložkovým s předložkou primární, v textech ve stejné podobě neopakují, rozdělili jsme je opět podle toho, se kterou předložkou se v textech objevují. Nejfrekventovanější předložkou je v komentářích Martina Komárka dle očekávání předložka *v/ve* (16 příkladů, např.: *v situacích; ve věku; ve chvíli; v minulosti; ve středu* ad.), a hned za ní předložka *po* (14 příkladů: *po odchodu; po porážce; po Listopadu; po vítězství* ad.). Excerpcí dále zjišťujeme, že se opakovaně setkáváme s primárními předložkami *před* (9), *na* (7) a *při* (7), např.: *Večírku mají před Vánoce dost; Pokud to čtenář neví, dozví se to na konci; Určitý spor může být o roli prezidenta při jmenování premiéra nebo při vládních krizích*. Zaznamenáváme ještě předložky *za* (*za vlády*), *od* (*od podzimu*) a *do* (*do konce*).

Ve 34 dokladech jsou doložena adverbiale temporis limitující. Z toho je 21 vyjádřených nevětně (*tři roky, 5 dní, několik let* aj.) nebo pomocí adverbii (*dlouho, stále, pořád* aj.); 13 vyjádřených pádem předložkovým s předložkou primární: *za* (*za deset let, za 14 dnů, za rok a čtvrt, za dobu, ...*), *na* (*na čas, na měsíc, ...*), *po* (*po staletích*).

Další možností vyjádření časových údajů je vyjádření větné formou vedlejší věty příslovečné. V tomto případě má podobu vedlejší věty příslovečné časové. Těch při analýze jednotlivých textů zaznamenáváme celkem 70 (*Nebo je ten, kdo, když už je u moci, uzavře jakýkoliv kompromis?; Když se uděluje Nobelova cena míru a nedostává ji zrovna Matka Tereza, vždy to budí hádky a polemiky; A když se pak zhrzenému dostane příležitost, využije ji; atd.*).

Poslední sledovanou skupinou příslovečných určení v útvaru komentáře jsou adverbiale causae, která nad vyjádřením nevětným jednoznačně dominují ve formě

vyjádření větného v podobě vedlejší vět příslovečných. Nevětných vyjádření, a to pádem předložkovým, jsme vypsali pouze patnáct s předložkou primární (z *nedostatku*, z *důvodu*, *za objev*, *za znásilnění*) a pět s předložkou sekundární (*kvůli sněmování*, *kvůli tlaku*, *na základě manipulace*, ...). Větných vyjádření je naopak celá řada: vyjádření v podobě vedlejší věty příslovečné účelové dvacet (*Ti mají být potrestáni, aby bylo více peněz na přerozdělování*), vedlejší věty příčinné osmnáct (*Premiér Nečas kritizoval sociální demokraty za to, že nepochopili dobu a snaží se omezit podnikání*), věty podmínkové třicet tři (*Nepřipouštíme-li organizace, pak měli dostat cenu za svého života otcové zakladatelé Unie*) a přípustkové osmnáct (*Něčím, v čem by měla mít pravice a levice podobný názor, i když v něčem se mohou lišit*).

4.2.3.1 Martin Komárek – ZÁVĚR

Další komentátor deníku Mladá fronta DNES, Martin Komárek, je autorem velmi přímým, co se týče názorů a postojů. Nebojí se dávat najevo své myšlenky, soudy apod., vyjadřuje se jasně a srozumitelně, přímočaře, v některých případech lze jeho vyjádření označit až za ostrá, ne-li dokonce urážlivá. Z jeho slov a způsobu vyjadřování je čtenáři ihned zřejmé/jasně, na čí straně autor stojí, čí názory zastává, kdo se těší jeho zájmu a obdivu, kdo nikoliv apod. Martin Komárek ve svých textech názorně ukazuje funkce, které má publicistický funkční styl naplňovat. Jde především o funkci působící (persvazivní), agitační, v krajním případě až manipulační. Svými komentáři tento požadavek funkčního stylu naplňuje.

V útvaru komentáře tohoto autora bylo excerpce jednotlivých článků doloženo celkem **1 180** příslovečných určení vyjádřených nevětně a **139** větných vyjádření formou vedlejších vět příslovečných.

Při analýze jsme zaznamenali zajímavé zjištění, a to, že oproti předchozím autorkám, je v rámci výskytu příslovečných určení nejfrekventovanějším typem adverbiale modi. Což může právě úzce souviset s jeho snahou události hodnotit a zaujímat k nim určitý postoj. Vysoká frekvence příslovečného určení vlastního způsobu umožňuje co nejpřesněji vyjádřit jemné významové odstíny vyjadřování příznaků dějů či stavů.

Počtem vyjádření příslovečných určení formou vedlejší věty jednoznačně dominuje nad sledovanými komentátory.

4.2.4 KAREL STEIGERWALD

Posledním sledovaným analytickým útvarem jsou komentáře známého autora Karla Steigerwalda, rovněž stálého komentátora deníku Mladá fronta DNES. I jeho texty jsme podrobili důkladné analýze výskytu a frekvence jednotlivých typů adverbialie. Excerpcí bylo z 20 textů doloženo celkem 1 305 příslovečných určení nevětných a 107 příslovečných určení větných.

Nejfrekventovanějšími typy příslovečných určení jsou stejně jako u předchozího autora příslovečná určení způsobová, vypisujeme celkem 493 příkladů. Z teoretických východisek víme, že adverbialie modi se dělí na řadu podtypů. V rámci adverbialie modi vlastního způsobu vypisujeme celkem 253 dokladů. Z toho 213 příslovečných výrazů je vyjádřeno pomocí adverbii, 17 pádem předložkovým s předložkou primární, dva s předložkou sekundární, 11 příkladů přirovnání a 7 příkladů příslovečných určení vyjádřených pádem prostým. Adverbiální výrazy způsobové tvořené pomocí příslovcí jsou v textech Karla Steigerwalda velmi frekventované, nejčastěji se jedná o příslovce tvořené z kvalitativních adjektiv, např. *pravidelně, těžko, směšně, líbezně, dobrovolně, triumfálně, prudce, mravně, libozvučně, efektivně, veřejně, překvapivě, spravedlivě, bezohledně, bezmocně, dokonale* a mnoho dalších. Hojně frekventovaná jsou příslovce *špatně, dobře, tak, lehce, lépe*, v textech se objevují opakovaně i ve dvanácti příkladech. Určení přirovnáním se provádí zjištěním, že je shoda/neshoda s jiným jevem, např. *Nevypadá jako bojovník za dobro, nýbrž jako hlupák*. Nevětné vyjádření vlastního způsobu pádem předložkovým s předložkou vlastní se objevuje např. ve větě: *Po svém říkají; Padla už i řada rozsudků, některé ve zbytečné tichosti, jiné s velkou slávou*. Vyjádření s předložkou sekundární je doloženo pouze ve dvou případech, vždy s nevlastní předložkou *na základě* (*Metoda, jak zjistit chybovost celku na základě rozboru vzorků*). Pád prostý zaznamenáváme např. ve větě: *Končícímu roku právem náleží visačka Rok proti korupci*. Ve dvou případech se objevuje adverbiální výraz *krok za krokem*, který v rámci adverbialie modi vlastního způsobu při analýze zařazujeme jako celek.

V rámci adverbialie modi míry vypisujeme celkem 162 příkladů, z nichž 112 je vyjádřeno příslovcem (zejména *mnoho* (17), *víc* (11), *dost* (10), *vše* (4), *řada* (4), *zhruba* (3), *příliš* (3), *málo* (2) aj.), čtrnáct výrazů označuje počet nebo míru (*tři procenta, dvě třetiny, 14, ...*), v 26 příkladech vypisujeme tzv. určení měřítka (*podle hesla, podle okolností, podle emocí, podle chuti* ad.), dokonce se setkáváme se zmnožeností tohoto typu adverbialie, a to ve větách: *Češi soudí Zielence podle výkonu, názorů a práce, hurá;*

Hledal **podle** nějakých svých **kritérií** a **schválení** rozpočtu nejvhodnější okamžik. Deset příkladů je vyjádřeno nevětně, pádem předložkovým s předložkou primární (**o chlup, o procento, na dvě třetiny, o procentíčko** atd.).

K adverbiale modi dále řadíme ADV modi nástroje a prostředku, je doloženo celkem 42 příkladů, např. zmnožený výraz „*Ted' jsou strženi **úspěchem** a **slepotou**“ nebo „*Strany se v tomto systému zvedají k moci, stejně jako se v Egyptě zvedaly obrovské kvádry **kýváním, šprajcováním, podsypáváním**“*. Doloženo je dále šestnáct adverbiale modi průvodních okolností (*Když se dostane k moci, obvykle **za podpory** demokratických pravidel; Podpořili jej **se skřípěním** zubů*); třináct adverbiale modi zřetele (*A z devíti kandidátů si vybrali **strategicky***), sedm adverbiale modi výsledku děje, např. zmnoženost tohoto adverbialního výrazu ve větě: *ČSSD se bude proměňovat v blátivého **sluhu, pomocníka, přitochilka** skutečné krajské moci*. Pouze v jednom případě zaznamenáváme adverbiale modi původu (*Než se z **T. G. Masaryka** stal tatíček, byl také cizí*). Adverbiale modi moci původce děje a účinku se v textech neobjevuje.*

Při analýze jednotlivých textů sledujeme i vyjádření větné. V rámci adverbiale modi vypisujeme pouze vyjádření v podobě vedlejší věty způsobové (7), např. *Televizní redaktor se s Filipem o problému bavil vážně, **jako by to byl nějaký politik**; A Filip lže, **jak chce***.

Druhou skupinou s nejfrekventovanějším výskytem typu příslovečného určení jsou adverbiale loci (477). Adverbiale loci statická jsou zastoupena počtem 268 příkladů a adverbiale loci dynamická 209 příkladů. V rámci adverbiale loci statických jednoznačně dominuje vyjádření pádem předložkovým s předložkou primární (210). Není překvapením, že nejfrekventovanější je předložka **v/ve** (153), např. vyjádření obecného významu: **v plánu, v systému, v poměrech, v troskách, v pozadí, v domě, v politice, ve světě, v projevu, v reformě, v cizině** a mnoho dalších; ale i významu konkrétního: **v ODS, v Evropě, v Egyptě**. Druhou nejfrekventovanější předložkou je stejně jako u předchozích autorů předložka **na**, celkem 32 příkladů (**na ministerstvu, na rozcestí, na talíři, na pomníku, na srdci, na mysli, na scéně** ad.). Dále excerpujeme primární předložky **u** (12), **před** (6), **za** (4) a **pod** (3). Př.: *Přímo **před** zraky novinářů postaví **u** vchodu do kongresového sálu svá tlustá masožravá auta s exkluzivně vybranými čísly typu JB 007700; Je to požár **pod** povrchem, **za** Hynaisovou **oponou***. Objevuje se i vyjádření pádem předložkovým, s předložkou sekundární, a to konkrétně: **vedle tématu, kolem toho, mimo KSČM, mezi pohledy**.

V 54 příkladech jsou doložena vyjádření místního významu pomocí adverbii. V rámci tohoto typu vyjádření jednoznačně dominují vztažná příslovce *kde* (15) a *tam* (12), dále příslovce *doma* (5), *nahoře* (4), *dole* (3), *uvnitř*, *všude*, *vpředu*, *vzadu*, *tady*, *venku*, *někde* apod.

V rámci adverbiale loci dynamických direktivních odpovídajících na otázku *kam?* převládá vyjádření pádem předložkovým s předložkou primární, zejména s předložkou *do* (52), *k* (35) a *na* (21), např. *do politiky*, *do prostoru*, *do exilu*, *do voleb*; *k boji*, *k nám*, *k moci*, *k demokracii*; *na místo*, *na papír*, *na výsluní*, *na mělčinu* aj. Vyjádření předložkovým pádem s předložkou sekundární vypisujeme celkem šest, tři s předložkou *mezi* a tři s předložkou *proti* (*Svou vlastní sociálnědemokratickou stranu posouvají za hranici demokracie mezi extremisty*; *Šli vždy především proti své vlastní vládě*). Adverbiale odpovídající na otázku *odkud?* jsou v hojné míře zastoupena pádem předložkovým s primární předložkou *z/ze* (29 příkladů, např.: *ze scenerie*, *ze hry*, *z boje*, *ze stopy*, *z úst*, *z vlády*, *ze Sněmovny* atd.), *od* (4 příklady, *od celku*, *od huby*, ...). Vyjádření pomocí příslovcí se objevuje celkem v 55 případech, např. příslovce odpovídající na otázku *kam?* (*ven*, *tam*, *dovnitř*, *jinam*, *blíže*, *sem*, *nahoru*, *dolů*, *pryč*, ...) a na otázku *odkud?* (*zprava*, *zleva*, ...). Adverbiale loci dynamické nedirektivní jsme při excerpci nezaznamenali.

Vedlejší věta příslovečná místní se ve dvaceti textech objevuje pouze ve dvou případech, např. *Bezhlavě se vrhají do krajských voleb s komunisty – dokonce i tam, kde si mohou užít krajskou moc i bez nich*.

S celkovým počtem 305 příkladů výskytu jsme excerpovali adverbiale temporis. Konkrétně 213 vyjádření pomocí příslovce, 58 výrazů s primární předložkou, jeden s předložkou sekundární, to vše v rámci adverbiale temporis orientujících. Tato příslovečná určení odpovídají na otázku *kdy?* *od kdy?* *do kdy?* nebo *jak často?* V rámci vyjádření časovými adverbii zaznamenáváme např. tyto typy: *dnes* (20), *ted'* (15), *už* (15), *vždy* (13), *zas* (10), *nikdy* (8) nebo např. *občas*, *hned*, *někdy*, *právě*, *kdysi*, *nyh*, *brzy*, *pak*, *odjakživa*, *včera*, *později*, *příště*, *tehdy* ad. U vyjádření pádem předložkovým dominují adverbialní pády v S loc (*v noci*, *v sobotu*, *v minulosti*, ...), *při* S loc (*při hlasování*, *při konzultaci*, ...), *po* S loc (*po porážce*, *po vítězství*, *po volbách*, ...). Dále se objevují výrazy s primární předložkou *do* (*do doby*, *do věrejška*), *za* (*za úsvitu*, *za vlády*, *za časů*), *před* (*před pádem*, *před volbami*), *na* (*na začátku*); a výraz s předložkou sekundární (*během procesu*).

Časový výraz vymezující časový úsek, vzhledem k němuž platí predikovaný příznak a který zároveň delimituje dobu jeho trvání, vyjadřuje určení temporálně limitující. Při analýze jednotlivých textů vypisujeme 31 takovýchto určení, jednak časové výrazy odpovídající na otázku *jak dlouho?* (*léta, čtyři roky, dlouho, pět měsíců, ...*), jednak časové výrazy, které odpovídají na otázku *za jak dlouho?* (*za půl roku, za dvacet let, ...*).

Vedlejší věta příslovečná časová vyjadřuje okolnosti stejně jako příslovečné určení času a odpovídá na stejné otázky. Excerpcí zjišťujeme, že se ve 20 člancích vyskytuje celkem 55 těchto vedlejších vět, což je z celkového počtu více než polovina. Zaznamenáváme pouze větné konstrukce s časovou spojkou *když*: ***Když vláda koupí nějaký barák, může to být špatné rozhodnutí; Policie má veřejné činitele stíhat, když se nějak obohatí.***

Nejméně početnou je dle očekávání skupina adverbialie causae (30). Při analýze textů vypisujeme celkem 20 příkladů nevětných vyjádření příslovečného určení příčiny, šest příkladů příslovečného určení účelu, tři přípustky a jediné určení podmínky. V rámci adverbialie causae získáváme v důsledku nominalizace nebo substituce vedlejší věty výrazy se sekundární předložkou *kvůli* (*kvůli kauze, kvůli konfliktu, kvůli problémům, ...*) a výrazy s primární předložkou *za* (*za minulost, za sex, za nákup, ...*). Příklad: *Stávkuje se kvůli kdekámu brouku ze Šumavy; Policie stíhá Pospíšilova náměstka a exšéfa Vězeňské služby za porušení povinností při správě cizího majetku a zneužívání pravomoci veřejného činitele.* Větné vyjádření osvětluje příčinu nebo důvod věty hlavní, např. *Na mělčinu Fischer doplnul proto, že o jeho ideje zájem nebyl; Jiní se hlásí, že je posedl prezidentismus a nic na to neberou.* Určení účelu je v textech vyjádřeno větně v podobě vedlejší věty příslovečné účelové (*Komunisti stavějí do čela estébáky, aby ukázali svou narůstající moc a aby se i vám smáli*), ale i výrazem nevětným, např. zmnoženost adverbialního výrazu: *V tom je smysl rebelie: využít ji pro své cíle, pro svou pozici, pro hašení svého hněvu.* Nevětné vyjádření adverbialie podmínky dokladujeme pouze ve větě *„Závadné ministry za ODS z vlády vypudil – i za cenu obměny dvou třetin vlády“*, větných vyjádření celkem sedm, např. *Má-li někdo v republice cit pro svobodu, nemůže s komunisty dělat žádné mocenské dohody.* Posledním typem v rámci adverbialie causae je určení přípustky. Vypisujeme pouze jediné vyjádření nevětné (*Osedlávají si politické strany a bez ohledu na jejich politické směřování jim dávají stejný směr a cíl*), ale šest vyjádření větných (*Znělo to rozpačitě, ačkoliv to mělo znít jako bouchání do stolu či práskání bičem*).

4.2.4.1 Karel Steigerwald – ZÁVĚR

Excerpcí textů útvaru komentáře, jejichž autorem je Karel Steigerwald, bylo získáno celkem **1 305** příslovečných určení vyjádřených nevětně (pádem prostým, pádem předložkovým) a **107** příslovečných určení vyjádřených větně (forma vedlejší věty příslovečné). V porovnání s předchozími komentátory dominuje Karel Steigerwald počtem adverbálních výrazů v obou typech vyjádření. Podíváme-li se podrobněji na jednotlivé typy adverbiale, i zde počtem užití adverbiale převyšuje své kolegy. Je tedy na prvním místě, co se týče počtu adverbiale modi (493) a adverbiale loci (477). Vyjádření adverbiale větně formou vedlejší věty příslovečné je v článcích Karla Steigerwalda rovněž frekventované. Oproti Aleně Slezákové je to dokonce více jak dvojnásobek.

Analýzou textů tohoto komentátora získáváme značný počet adverbálních výrazů zmnožených, a to téměř u všech typů adverbiale. Ve snaze o co nejpřesnější vyjádření užívá Karel Steigerwald širokou škálu výrazových prostředků z roviny lexikální. Nejčastěji se jedná o vyjádření příslovcem v platnosti adverbiale. Zmnoženost nenacházíme pouze v rámci určení vlastního způsobu, ale překvapivě i v rámci určení výsledku děje, určení nástroje a prostředku, a dokonce i určení měřítka.

Stejně jako u Martina Komárka, i u Karla Steigerwalda je nejpočetnější skupinou adverbiale modi, včetně všech jeho podtypů. A s tím souvisí i stejná působivost textů a vyjadřování postoje autora. Co se týče obsahu jednotlivých textů, stejně jako Martin Komárek, i Karel Steigerwald je i přes snahu o objektivitu spíše autorem subjektivním. Z jeho způsobu vyjadřování je patrné, jaký názor zastává, kdo je jeho oblíbencem. V tom je předchozímu autorovi velmi podobný, ovšem ne v názorech. Každý z nich je přívržencem jiné politické strany, jiného kandidáta na prezidenta, uznává jiné autority, opěvuje jiné osobnosti atd. V článcích Karla Steigerwalda nacházíme typické formulace typu *domnívám se, že je to správné; nemyslím, že by to bylo možné udělat jinak; rozhodně je lepší komunisty nevolit* apod. Autor rovněž prezentuje postoj jiných, tzv. zainteresovaných, o čemž vypovídá 26 příkladů výskytu typu adverbiale modi měřítka (*podle hesla, podle úvahy, podle emocí, podle názoru, podle Dienstbiera, podle spekulací* atd.).

Zajímavostí je výskyt prostředků, jež signalizují kontakt s adresátem a jež podporují právě získávací a uvědomovací funkci ve stylu publicistickém. Karel Steigerwald často užívá imperativy, nejčastěji pro 1. os. pl., objevuje se i pro 2. os. pl.

Např. *Proberme to popořadě; Řekněte, že vám to nevadí* aj. Sledujeme i výskyt přímého oslovení, např. *Moji milí zastupitelé a vrcholoví politici všeobecně*.

5 ZÁVĚR

Jak již bylo několikrát zmíněno, v diplomové práci se zaměřujeme na charakteristiku frekvence a funkce jednotlivých typů adverbiale v současných analytických publicistických žánrech. Pro analýzu sledovaného jevu jsme zvolili útvar náležející do publicistické sféry analytické, a to útvar komentáře, jež je pro tento typ komunikace jeden z nejtypičtějších. Materiálovým východiskem byly texty deníku Mladá fronta DNES a předmětem našeho zkoumání články pravidelně publikujících autorů – komentátorů, konkrétně *Jany Bendové*, *Martina Komárka*, *Aleny Slezákové* a *Karla Steigerwalda*. Shromáždili jsme 20 článků od každého autora, celkem tedy 80 textů, jež byly podrobeny analýze na základě stanovených kritérií. Výsledkem je celkový počet **4 739** příslovečných určení. Z toho 4 366 příslovečných určení bylo vyjádřeno nevětně, a to buď pádem prostým či předložkovým s předložkou vlastní nebo s předložkou nevlastní, a 373 adverbiale bylo vyjádřeno naopak formou vedlejších vět příslovečných. Excerpcí bylo zjištěno, že některé druhy příslovečných určení jsou v textech současné publicistiky dle očekávání velmi frekventované. Jedná se zejména o vyjádření významu časového a místního, celkem 1 516 příkladů výskytu adverbiale loci a 1 184 příkladů adverbiale temporis. Naopak některé adverbialní výrazy se objevují překvapivě s velmi nízkou frekvencí výskytu. Jde především o adverbiale causae, která se z celkového počtu excerpovaných výrazů objevila v textech pouze ve 109 případech.

Porovnáme-li jednotlivé autory komentářů v deníku Mladá fronta DNES, jejichž texty byly předmětem našeho zkoumání, docházíme k těmto závěrům: Zatímco u autorů Martina Komárka a Karla Steigerwalda jednoznačně počtem příkladů výskytu dominují adverbiale modi, 483 a 493 příkladů, což jsou údaje téměř shodné, u autorky Jany Bendové se tato skupina adverbiale ukazuje jako druhá nejpočetnější, u Aleny Slezákové dokonce třetí. Podíváme-li se podrobněji na jednotlivé podtypy tohoto druhu příslovečného určení, docházíme dále ke zjištění, že u všech autorů jednoznačně převažuje vyjádření vlastního způsobu pomocí adverbií. Zatímco u Aleny Slezákové jsme vypsali 109 příkladů, u Jany Bendové 115, u autorů Martina Komárka a Karla Steigerwalda je to téměř dvojnásobek, a to 213 a 229. Zajímavým poznatkem analýzy v rámci tohoto typu je zjištění, že zatímco výrazy, jimiž autorky vyjadřují adverbiale modi vlastního způsobu, se v textech téměř neopakují, u autorů nacházíme tyto výrazy opakovaně, někdy až 12 příkladů výskytu. Za zmínku rovněž stojí další možný způsob vyjádření tohoto typu adverbiale, a to pomocí výrazů s přirovnáním. V tomto způsobu vyjadřování se všichni autoři přibližně shodují,

u Aleny Slezákové jsme vypsalí 5 výrazů s přirovnáním, u Martina Komárka 11, u Karla Steigerwalda 8 a u Jany Bendové 9. Stejně tak se přibližně shodují ve vyjadřování vlastního způsobu pádem prostým a pádem předložkovým. V rámci adverbiale modi míry už ale nacházíme poměrně velké rozdíly: Jana Bendová 66 doložených příkladů, Alena Slezáková 98, Martin Komárek 130 a Karel Steigerwald dokonce 162 doložených příkladů. Z těchto výsledků lze vypožorovat, že tento typ adverbiale je poměrně frekventovaný, zejména označení kvantity výrazem přibližným. U všech autorů dominují například výrazy *víc, mnoho, dost, příliš, moc* ad. Vůbec nejzajímavějším zjištěním je výskyt podtypu v rámci adverbiale modi, a to určení měřítka, které jsme na základě výsledků analýzy jednotlivých textů vyčlenili vzhledem k jeho frekvenci výskytu jako samostatný typ. Tento druh určení označuje něco, co slouží jako měřítka či indicie, podle nichž něco hodnotíme nebo klasifikujeme. Má podobu *podle* + Gen. Autoři se pomocí tohoto typu adverbiale v textech vyrovnávají s informacemi, které přebírají z jiných zdrojů, případně s názory jiných osobností, autorů, publicistů. Při analýze jednotlivých článků jsme se setkali i s případy, kdy námi sledovaní autoři odkazují jeden na druhého. A právě tato skutečnost naplňuje jeden z požadavků kladený na analytické žánry. Zejména v útvaru komentáře je snaha konfrontovat jednotlivé názory, porovnávat výroky, tvrzení a uvádět je do vzájemných souladů velmi žádoucí. Je to jeden z typických výrazových prostředků. U Jany Bendové zaznamenáváme 6 příkladů, u Martina Komárka 10, u Aleny Slezákové 14 a u Karla Steigerwalda dokonce 26 příkladů určení měřítka. U všech komentátorů se opakují výrazy *podle zdrojů, podle zásady a podle průzkumu*. Zůstaneme-li ještě u hodnocení v rámci adverbiale modi, za zmínku stojí poměrně vysoká frekvence výskytu adverbiale modi nástroje a prostředku. Toto vyjádření se objevuje v rozmezí 31 – 56 příkladů výskytu. Překvapivé je, že pouze ve dvou případech výraz označoval prostředek transportu (*I kdybyste k ní měli přijet **na** komunistickém **čertovi***, autor K. Steigerwald; *Pamatuji si na stařečka se stařenkou, kteří přijeli do redakce až z Moravy **vlakem***, autorka Jana Bendová), a pouze dva výrazy vyjádřené formou *prostřednictvím něčeho/někoho*. U všech ostatních příkladů se setkáváme s výrazy, které označují nástroj v nejširším slova smyslu, jenž nám umožňuje realizaci slovesného děje. Výrazy jsou vždy vyjádřeny instrumentálem, např. *pěstí, bičem, gesty, slovy, kleštěmi, ...* Co se týče adverbiale modi průvodních okolností, zde se autoři v počtu vyjádření opět přibližně shodují (15, 15, 16, 20). Stejně tak ve vyjádření adverbiale modi původu, jejichž počet se kromě textů Jany Bendové, u které nevypisujeme žádné, pohybuje v rozmezí 1 – 2 příklady. Rozdíly však

shledáváme u adverbiale modi původce děje. Zatímco v textech Martina Komárka se tento typ nevyskytuje, u Jany Bendové se objevuje v jediném případě, u Aleny Slezákové ve dvou, u Karla Steigerwalda jsme vypsalí celkem sedm příkladů. Podobná je situace v rámci adverbiale modi výsledku děje. Zde naopak v textech Jany Bendové nezaznamenáváme žádné, u Aleny Slezákové jedno a u komentátorů pět a sedm příkladů výskytu. Velmi důležitým poznatkem v rámci excerpce adverbiale modi je nízká frekvence výskytu adverbiale modi zřetele. Ačkoliv tento typ patří v současné publicistice k nejfrekventovanějším příslovečným určení, excerpčí byly doloženy pouze dva příklady v textech Aleny Slezákové, deset příkladů v článcích Jany Bendové, třináct příkladů u Karla Steigerwalda a u Martina Komárka jich vypisujeme nejvíce, celkem devatenáct. I tak je tento počet v porovnání s ostatními typy příslovečných určení velmi nízký. Posledním překvapivým zjištěním v rámci adverbiale modi je nulový výskyt výrazů frazeologické povahy. Především v textech Martina Komárka či Karla Steigerwalda, jejichž styl psaní je velmi subjektivní, bychom očekávali hodnocení právě frazeologickými obraty.

Na základě analýzy materiálu excerpovaného z textů 80 článků deníku MF DNES jsme dále došli k závěru, že u komentátorky Aleny Slezákové jednoznačně dominuje vysoká frekvence výskytu adverbiale temporis (383). Jak již bylo zmíněno, tento fakt lze vysvětlit povahou textů této redaktorky. Zatímco zbylí autoři komentují události aktuální, novodobé, Alena Slezáková hodnotí události historické. Patrně z tohoto důvodu se v jejich textech setkáváme s vysokou frekvencí spojení *v roce ...* nebo *v + název měsíce*, popř. *roku (V srpnu 1948...)*. Při podrobnější analýze je možné toto označení letopočtu definovat jako přívlastek neshodný adjunkčního typu, my ho ovšem v naší práci nerozdělujeme a zařazujeme ho do adverbiale temporis jako celek. A právě těchto spojení vyjadřujících časový údaj zaznamenáváme celkem 40. Pro porovnání: v textech Jany Bendové je tento počet sedm doložených příkladů, u Martina Komárka dva příklady a u Karla Steigerwalda žádný. Zajímavé je zjištění, že ačkoliv u ostatních komentátorů se adverbiale temporis objevuje méně frekventovaně, u všech převládají adverbiální výrazy vyjádřené pomocí adverbíí. Nejčastěji sledujeme výrazy *ted', často, vždy, dnes, ...* nebo vztažné příslovce *kdy*. Stejně jsou výsledky analýzy v rámci adverbiale temporis limitujících. Zde se autoři se vyjadřování časového údaje odpovídajícího na otázku *jak dlouho?* nebo *za jak dlouho?* přibližně shodují, jak počtem, tak způsoby vyjádření. Nejzajímavějším zjištěním analýzy adverbiale temporis je četnost výskytu adverbiálního výrazu *později*. Zatímco u Aleny

Slezákové je tento výraz zaznamenáván nejčastěji, celkem v 17 případech, u zbylých autorů pouze v jediném, u Martina Komárka dokonce v žádném.

Při excerpci místních určení jsme nezaznamenali žádné abnormality. Kromě toho, že je tento typ u všech sledovaných autorů jeden z nejfrekventovanějších a v textech současné publicistiky se s ním setkáváme ve vysokém počtu (A. S. – 338, J. B. – 315, M. K. – 386, K. S. – 477), jsme se s žádnými významnými odlišnostmi nesetkali. U všech vypsáných adverbialie loci, jak v rámci statických, tak dynamických, převažuje vyjádření nevětné, pádem předložkovým s předložkou primární. U místních určení odpovídajících na otázku *kde?* vykazují vysoký počet primární předložky *v* a *na*; u určení odpovídajících na otázku *kam?* předložky *do* a *na*; na otázku *odkud?* předložka *z/ze*. U všech autorů se objevuje jednak vyjádření místa s významem obecným (*v seznamu, v práci, do dveří, na papír, z gauče, ...*), jednak s významem konkrétním (*v Indii, ve Sněmovně, na University College, do Palestiny, ...*). U všech autorů se rovněž objevují vyjádření pomocí místních či zájmených adverbii, ovšem ne v tak hojném počtu.

Zajímavým, i když poněkud překvapivým zjištěním je výskyt adverbialie causae. Vzhledem k povaze tohoto útvaru analytického žánru a komplexu funkcí, které tyto texty plní, bychom očekávali daleko vyšší frekvenci výskytu tohoto typu adverbialie. Přestože nejde často o předávání nových informací, ale o analýzu či argumentaci informací již dříve sdělených, se publicisté snaží kromě hodnocení těchto informací dopátrat všech souvislostí, příčin a důsledků. Dokládá to i fakt, že adverbialie causae bývají téměř výhradně vyjadřována vedlejšími větami a nevětné výrazy dostáváme nominalizacemi těchto vedlejších vět. V porovnání s výsledky frekvence výskytu zbylých druhů adverbialie, je tento počet opravdu nízký, pohybuje se v rozmezí 20 – 46. U všech autorů převažuje vyjádření s předložkou sekundární, především *kvůli* a *díky*.

Analýza dokládá kromě adverbialie vyjádřených nevětně i výskyt adverbialie větných majících podobu vedlejší věty příslovečné. Z 80 článků jsme vypsali celkem 373 větných vyjádření. Nejméně vedlejších vět příslovečných je doloženo u Aleny Slezákové (49), nejvíc pak u Martina Komárka (139). U všech sledovaných autorů však dominuje vyjádření mající formu vedlejší věty příslovečné časové. Vysoká je i četnost výskytu příslovečných vět příčinných a podmínkových, což dokládá tendenci, že adverbialie causae bývá téměř výhradně vyjadřována vedlejšími větami.

Očekávali jsme kromě výše uvedených forem vyjádření příslovečných určení, tj. vyjádření větná, nevětná, i výskyt příslovečných určení vyjádřených infinitivem. Při excerpce 80 textů jsme tuto formu vyjádření nezaznamenali.

Na základě zjištěných faktů o typech příslovečných určení v textech současného analytického publicistického žánru lze doložit následující. Výskyt jednotlivých typů adverbialie je v současné publicistice velmi frekventovaný. Sledujeme vysokou frekvenci vyjádření nejrůznějších druhů příslovečných určení, a to výrazy větnými i nevětnými.

CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ

The purpose of this degree thesis was to characterize the frequency and function of different types of adverbials in current analytical journalistic genres. Based on knowledge obtained by studying specialized literature related to the topic, and based on various criteria investigation were obtained the supporting evidence. In this thesis we followed journalistic functional style. The main material was articles of comments in daily MF DNES. In these articles we focused primarily on issues adverbials (their function, frequency etc.). Collected language material was analyzed, quantified, sorted, described and illustrated in the graph.

We described methods of work procedures that are applied in collecting language material. We mentioned sources which the material was taken from. We focused on journalistic texts. We paid particular attention to analytical journalistic genres, which are currently very widespread. Journalistic texts significantly affect the reader's view on the matter and the perception of the issue, but also a culture of verbal communication. We believed that in the expressing of adverbials is possible to capture some trends and describe the typical situation for a given phenomenon.

The main part of the thesis was devoted to the practical analysis of linguistic material based on given criteria. We followed the principles of expressing different types of adverbials in the analytical journalistic genre, specifically in the comments. The research was concentrated on texts of daily MF DNES. We focused on the comments of four well-known authors: Jana Bendová, Alena Slezáková, Karel Steigerwald and Martin Komárek, who are permanent commentators and whose articles appear at the daily MF DNES regularly.

In the final part of the thesis we evaluated excerpted material and compared the results of the research.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

ADÁMKOVÁ, P. a kol. *Český jazyk a komunikace pro střední školy*. 1. vyd. Brno: Didaktis, 2010, 84 s. ISBN 978-807-3581-664.

BEČKA, Josef. *Česká stylistika*. 1. vyd. Praha: Academia, 1992. 468 s. ISBN 80-200-002-8.

ČECHOVÁ, Marie. *Současná česká stylistika*. 1. vyd.. Praha: ISV, 2003, 342 p. ISBN 80-866-4200-3.

ČECHOVÁ, M. a kol. *Současná stylistika*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2008, 381 s. ISBN 978-807-1069-614.

ČECHOVÁ, Marie. *Stylistika současné češtiny*. 1. vyd. Praha: ISV, 1997, 282 p. ISBN 80-858-6621-8.

DUŠKOVÁ, Libuše a kol. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. 3. vyd. Praha: Academia, 2006. 676 s. ISBN 80-200-1413-6.

GREPL, Miroslav. *Skladba češtiny*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1998, 503 s. ISBN 80-719-8281-4.

GREPL, M., KARLÍK, P. *Skladba spisovné češtiny*. 1. vyd. Praha: SPN, 1986. 475 s.

HAUSER, Přemysl. *Skladba češtiny pro studium učitelství 1. stupně ZŠ*. 1. vyd. Brno: rektorát UJEP Brno, A. Nováka 1 - vlastním nákladem, 1988, 96 s.

HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA A. *Stručná mluvnice česká*. 15. vyd. Praha: SPN, 1980. 224 s.

HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA A. *Česká mluvnice*. 6. vyd. Praha: SPN, 1988. 592 s.

HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA A. *Stručná mluvnice česká*. 26. vyd. Praha: Fortuna, 2000. 248 s. ISBN 80-7168-555-0.

HUBÁČEK, J. a kol. *Čeština pro učitele*. 2. vyd. Český Těšín: VADE MECUM s.r.o., 1998. 304 s. ISBN 80-86041-30-1.

HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky: pro posluchače pedagogických fakult, studenty učitelství v 1. – 4. ročníku základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. 224 s.

CHLOUPEK, J. a kol. *Stylistika češtiny*. 1. vyd. Praha: SPN, 1991. 296 s. ISBN 80-04-23302-3.

MELICHAR, J., STYBLÍK, V. *Český jazyk: Přehled učiva základní školy s cvičením a klíčem*. 14. přepracované vyd. Praha: Fortuna, 2005. 280 s. ISBN 80-7168-892-4.

MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika češtiny*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 84 s. ISBN 978-802-1049-734.

Mluvnice češtiny 3: Skladba. 1. vyd. Praha: Academia, 1987. 748 s.

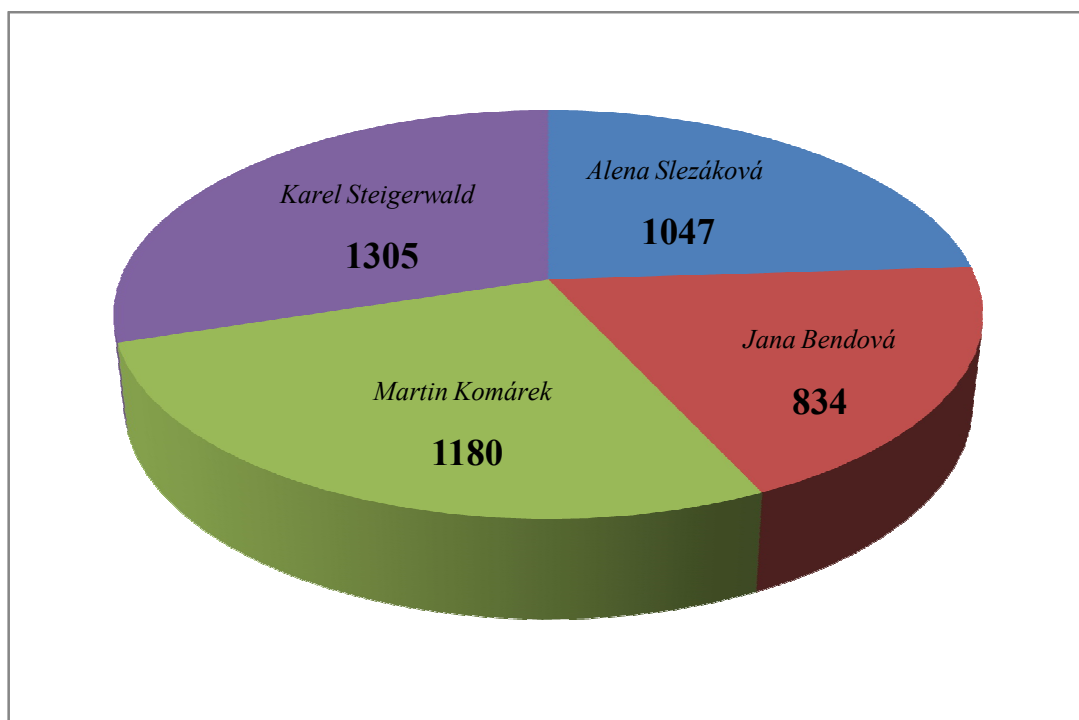
Mluvnice češtiny. 2. opr. vyd. Brno: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, 799 s. ISBN 80-710-6134-4.

Příruční mluvnice češtiny. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. 546 s. ISBN 80-7106-134-4.

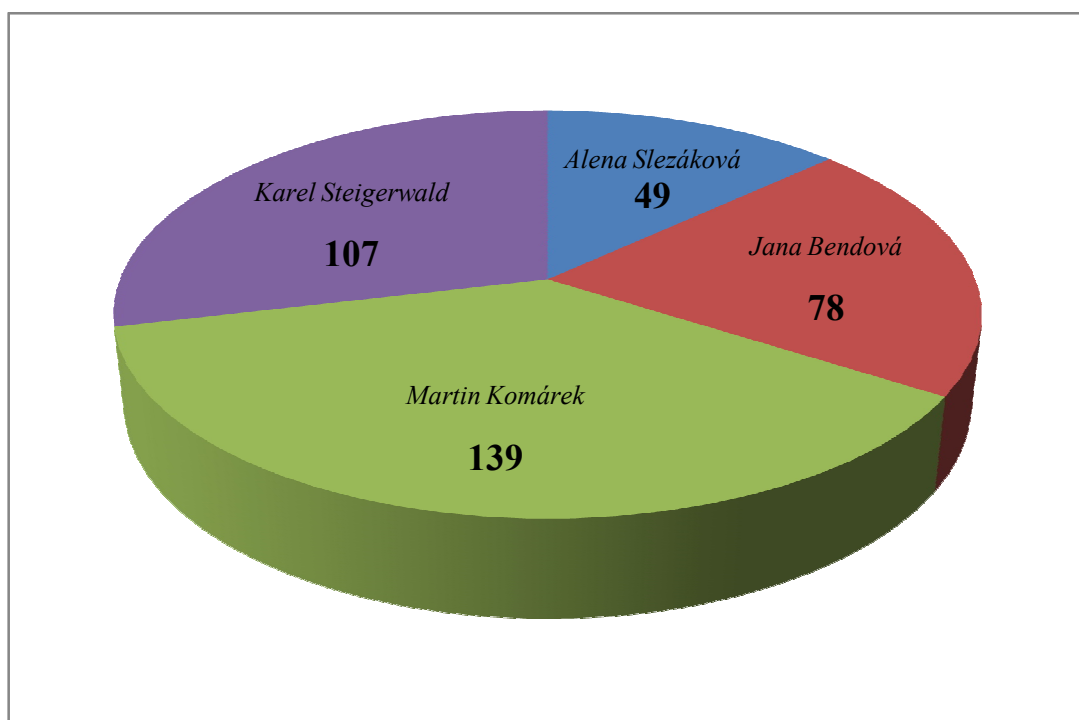
ŠMILAUER, Vladimír. *Novočeská skladba*. 2. vyd. Praha: SPN, 1966, 574 s.

PŘÍLOHA 1

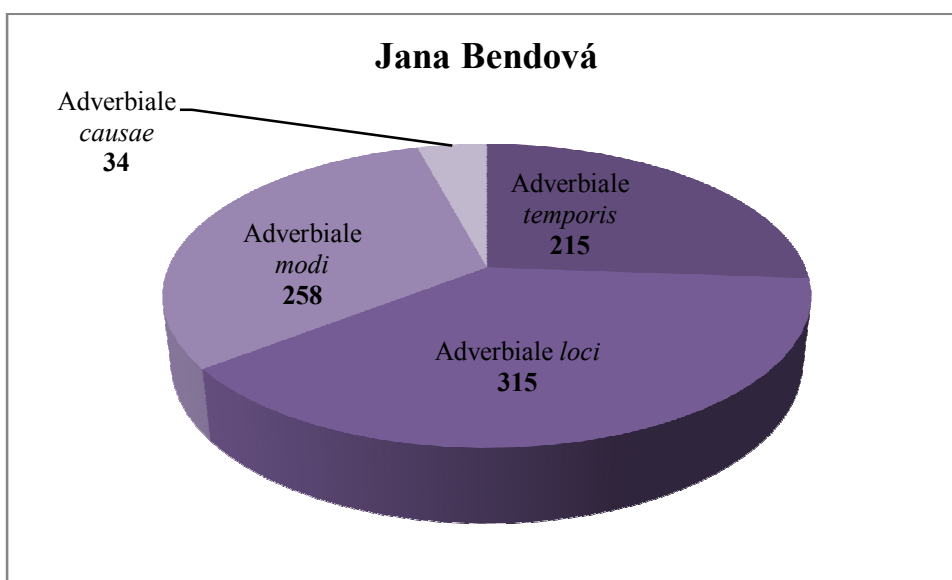
Adverbiale vyjádřená nevětně:

Adverbiale vyjádřená větně:

PŘÍLOHA 2

PŘÍLOHA 3

